ראובן פאהן.

בְּזֶרֶם הַזְּמָן

(ספורים וציורים.)

המחיר: 80 הלר — 80 פפניג — 40 קופ.

האַליטש — תרע"ב.

בהוצאת מ. אכסלרד.

בדפוס של ע. ווידענפעלד, סטניסלו.

ראובן פאהן.

בְּזֶרֶם הַזְּמָן

(ספורים וציורים.)

האַליטש — תרע"ב.

בהוצאת מ. אכסלרד.

בדפוס של ע. ווייךענפעלד, סטניסלו.

בְּנוֹת דוֹרָן.

כשמלאו לבריינה ר' צלאלי'ס שבע עשרה שנה, נישאה לאיש. הוריה מהרו להביא בנשואין בת־זקונים זו, למען יוכלו לנסוע לארץ הקדושה לעת־זקנה, אחרי שמסרוה ברשות בעל. קודם החתונה לא הכירה בריינה בבעלה כדרך בנות ישראל כשרות בזמנה, ותיכף לאחר החופה מצאה שכלו עדין ואצילי, נזהר במצוֹת ומסור לד' ותורתו, אך „תם וישר“ במדה מרובה משנצרך לעוסק במסחר הדורש לעתים גם ערמה... ולמאז כאלו כרתו ברית להיות הוא הכח־הרוחני המתפלל לד' ומרבה ללמוד בבית־המדרש, והיא הכח־הגשמי לשאת בעול דרך־ארץ לכלכלת הבית. וטרודה היתה כל הימים, ההל מראשון לשבוע וכלה בערב־השבת. יש שעסוקה במצות „ומעשים טובים“, כי על כן היא בריינה ר' צלאלי'ס, בתם של קדושים וטהורים, ויש שטרודה היא בעניני מסחר, כי על כן נודע בעלה בשמו פנחס'ל בריינה'ס בהיותו כנגרר אחריה והיא עקרת הבית.

לפעמים נדמה כי שקועה היא כלה רק בקיום „מצות“, כי זה דרכה להאכיל על שלחנה ערב ובקר עוברים ושבים עניים שנזקקים לסעודה בבית זרים. אז היא כמושבעת ועומדת להגיש בעצמה את המאכלים, אף כי משרתת יהודית אתה, ולחלק קערות לעניים ברצותה לזכות בפועל כפיה ממש בשכר מצוה נאה זו. ולפעמים נראה שמסורה היא בכל חושיה לעניני עסק ופרנסה. כסוחרת הרוצה מוציאה ומביאה, נושאת ונותנת עם אנשים שונים, קונה ומוכרת תבואות, עושה עסקי הלואה, והכל בפקחות יתירה וזהירות מרובה.

כי שתי תכונות־נפשיות הוגנה. האחת — העדינה, הנדבנית, הרחמנית — באה בירושה מאביה ר' בצלאל שהיה יהודי כלו־רוחני ונצר משפחה מיוחסה, והשנית — המסחרית, הפקחית, התגרנית — עברה לנחלה מאמה שהיתה בת גבירים וסוחרים חרוצים, אנשי־מעשה ועבודה. הלב מושך לעדינוּת, לחנינה ורחמים, והראש מפקד למעשה, לתגרנות, לפכחות ופקחות. כשרוצה היא להכין סעודה במועדה לכל עובר ושב הנכנס, הרי באים אז קונים ומוכרים, לווים ומשלמים.

וכשעסוקה היא בגמירת חשבונות והושבת דרכה במשא־ומתן, הרי באים עניים־נסתרים של מקומה ומטרידים אותה בבקשותיהם עד שחוץ ממה אשר תרים משלה, תכתת רגליה מבית לבית ותקבץ בהפזון כמה שאפשר, להשתיק תביעת עלובי־המזל, ולהמתיק מרורות ילדי־עני שבסתר.

וביתה של בריינה מפורסם לשם טוב.

שנתים היתה בריינה עקרה. „מסתמא כך רצון הבורא" היה יצרה הטוב לוחש לה בשעה של געגעי־אם, ותשא גורלה בדומיה. רק כשברך אותה מי שהיא בברכת פרי־בטן, הורידה עיניה ותענה „אמן! אם מזל בעלי גורם להקים זרע — יהי רצון שיעלו בגורלי..." כי תשוקתה אל בעלה היתה תשוקת אשה כשרה, צנועה, עבריה. למראית עין נדמה שפנחס'ל מיותר לגמרי בבית הזה. אך עין חדה ורגילה יכלה להכיר כי שמש לנוי ולתכשיט הבית. היא נהגה כבוד בתורתו ויראתו, ועליו גאותה.

לעתים היה רגיל לאמר לה: „היום, בריינה, אשאר בבית לעזר... הן „יריד" היום... העבודה מרובה, וצריך הבעל לקיים מצוה: הבעל חיב במזונות..." היא ידעה כי עזרתו מאפע, תם וישר הוא, ולא לתמימים וישרים עסקי הלואה. אך נאותה למלאות רצונו, ואחרי חצי שעה פטרתהו שוב ללמודו „לבל יכלה שעתו בחולין".

ובבא יום שבת והעסקנות והזריזות של בריינה מפנים מקום למנוחה, וקבלה האשה דמות אחרת ונשמה אחרת. הראש־המגולה המעוטף כל השבוע מטפחת־מחוספסת פשוטה, מתענג רביד של מחרוזת פנינים, והפנים המזועזעים והטרודים מקבלים שלוה והן, אז הולכת היא אל התפלה ומבחינה להקשיב קול בעלה בהיותו „קורא" בתורה, ובשבתה הביתה וערכה שלחן „לכבוד שבת", ותהי ישיבתה נוחה ומבטה מלא הערצה וקורבה. אז מתגלה יחוסה אל פנחס'ל...

וכשבעלה הולך אחר כך אל בית־המדרש ללמוד „מדרש" עם הצבור, נשארת עגומה ובודדה בביתה, אותו אין להניא מדרכו, כי הלוכו חובה. באותה שעה מתגלה הסרון ולד... ואז היא מורידה מן הארון „נחלת־צבי" או „קו־וישר" לשאוף נטפי־נחמה, להשתקע בעולם היהודי־הרוחני המלא קסמי־אגדה, וקריאתה מעין תפלה־דקה לפוקד עקרות...

אחרי שלש שנים למעת התונתה, הניקה בריינה ילדה בשם „דינצי", אמנם היא ערגה „לקדיש", אך פנחס'ל נחמה כי „בת תחלה סימן יפה לבנים".

„אם בן אין לה — תקח חתן בן־תורה לבתה" בזה השתיקה ברינה את רגשותיה. הקטנה העסיקה אותה למאוד. תמיד טפלה בה. בימים הושיטה דד, ובלילות חלצה שד. הכל בלי־התאוננות, הכל באהבת־אם.

ומשהותר הרחם, ילדה שוב אחרי תקופה. והפעם בן. השמחה היתה שלמה. אפשר יהיה זה „רבי בישראל"... כדאים השדים האלה שימוצץ אותן פה מוכן להורות ברבים. כדאים יסורי היניקה והטפול. ומפקודה לפקודה ילדה זכרים. נתברכה בחמשה בנים. נוסף עמל חנוך והשגחה. טרחנים הקטנים. לפרקים הֵשה כאב בחזה. מיעצים להבריא את הילד איזו מאכלים לִמען ינוח לה, אבל בריינה אינה מסכימה ומוסיפה דוקא להניקו מחלבה היא. איזו טעם תטעם בתינוקות אם לא רותה אותם משקוי־דמה?! אינה מתאוננת. הלילה. כן ירבו... וכשמטרידים אותה הקטנים עד למאוד בתביעותיהם, וקשה לה להשתיקם, הרי היא נזכרת כי סוף סוף כדאים צרותיהם של בנים כי על כן ברבות הימים יעסקו בתורת ד'...

אבל גם לבתה הבכירה „דינצי" מסורה היא כליל. זו פטר־רחם לה ובת־יחידה. רק גודלה קצת, וכבר חונכה כראוי לבת־נכבדים. הזכרים כלם קדש ללמודי־קדש, אבל הבת שאין ללמדה תורה — תשתלם בשפת־הארץ ובידיעות חול... כמה עמלה אמה עד שעלה לה למצא בשבילה מורים פרטים!

ובכל אלה אין האם שבה נדחה מפני האשה, העקרת והשתדלנית. יש רק חלוקת העבודה והתקופות. ארבעה ימים לשבוע היא „העקרת" התגרנית, נושאת ונותנת בעניני מסחר והלואה, בה בשעה שעניים משכימים לפתחה ובילדיה כל מעינה... יום החמשי לשבוע מוקדש כלו לעבודת הצדקה. משכימה לאטליז, ומחלקת בשר לשבת לעניים שבצנעה. גם תחונם במלבושים ישנים משלה ומשל ילדיה... ביום הששי היא קמה בהשכמה, אופה בעצמה ומכינה הכל „לכבוד שבת", וכל היום מסור לתינוקות: רחיצה, סרוק, הלבשה, הנעלה, והכל בעצם ידיה. בנידון הילדים אין לה אמון בשפחתה. אז מתגלה „האם" העבריה... ואם בימות החול הניה בריינה ר' צלאלים ה„בכל־מבל־כל" של הבית, הנה ביום השבת היא נהפכת לבן־אדם ממדרגה שניה: כלה רוך ושתיקה, רק „משנה" לבעלה פנחס'ל.

* * *

כשהגיעה דינצי לשנות בגרות — ובשנת החמש־עשרה לחייה התחילה להיות בוגרת לגבי בריינה אמה — התחילו שדכנים לדפוק

על פתח הבית. על הצעות כאלה בריינה עונה „דברו עם פנחס׳ל שלי...״ הבריות יודעות כי רק לשם כבוד בעלה נאמרו הדברים, והסכמתה היא העיקר. כשירדו לעמקו של דבר, היתה מרמזת כי רצונה בהתן הראוי להיות נכדו של ר׳ צלאל והתנו של פנחס׳ל ברוחניותו, אך גם חתנה של בריינה ב„הויות העולם״, דינצי שלה הרכה לא תוכל להתעמל ולהתיגע כמוה. הן מימות ילדותה מפונקה וענוגה היא. ובריינה יודעת עד כמה קשה לה עצמה לפעמים טרדת המסחר ועולו הרובץ עליה. החתן צריך להיות שומר קלה כחמורה, וגם מעורב עם הבריות השונות.

באחד הימים ראתה עצמה בריינה קרובה למטרתה. לדברי השדכן הרי המחותן חסיד בן־תורה וסוחר מובהק, ובנו העוזר על ידו ממש תכשיט: בקי בכל חדרי תורה, אדוק ומאמין, ומשתתף כבר בתהלוכות המסחר. שם המחותן „יעקלי ר׳ זוסיא׳ס״ ידוע לה מכבר. בזמן מן הזמנים מכרה לו מספר כורי־תבואה כי קבלן־מיני־מכולת האיש בשביל הצבא. צריך רק לתהות על קנקן הבן... הענין קבל צורה מוחשית: שני הצדדים התראו. פנחס׳ל בא עתה לידי התגלות כל אישיותו. בריינה פנתה לו מקומו בראש. הוא נסה את החתן מצדו הרוחני, ואגב חטפה גם בריינה שיחה קצרה בהלכות מסחר. עמדה ופסקה בשביל בתה נדוניא סך אלף כסף ושש שנים מזונות על שלחנה. הדבר נגמר בכי טוב. ההתן אהרן קבל ש״ס יפה במתנה והכלה דינה חרוזי־פנינים לצוארה. את הנדוניא השלישי אצל הגביר, דמתא.

אז רחש לב בריינה מפעל טוב. חייבת היא עתה קרבן־תודה לרבון העולם אשר פקד את רחמה ויחוננה במתנה זו דינצי, ולאחריה בחמשה בנים אומרי „קדיש״ אחרי מאה ועשרים שנה. „פנחס׳ל — היא מסיחה באחד ימי השבתות עם בעלה — אתה עסוק תדיר בתורה ותפלה. אשרי הלקך. ואני רק אשה. כלום מה זכותי? ורוצה אף אנכי להנהות את הקב״ה... הוא כביכול טרח והמציא בשביל בתנו זווג הגון, הבה ונשלם לו תודה...״

„בודאי כך מן הראוי... בודאי אין אנו כפויי טובה להשם יתברך...״ מסכים פנחס׳ל.

„אם כן... זאת עלה על לבי: הנה המשרתת שלנו גיטל־שרה... נתבגרה זה מכבר... ריבה פשוטה אך צנועה... כדאי להשיאה... התדע למי ראויה? מצאתי לה זווג בבערל הסבל שטוען לעתים את ישקי תבואתנו...״

„אם מד' הדבר והזוג מרוצה, אזי מובטחני שתקני לך במעשה זה חיי עולם... מצוה גדולה!" ופנחס'ל נהנה גם מצדקת וגם מחכמת „אשת חיל" שלו.

כשתפרו שמלות דינצי תפרו גם שמלות גיטל־שרה, וחתונת זו האחרונה קדמה שבוע אחד להתונת הראשונה. והבריות רננו אחרי בריינה כי לא ערפה הרבה שמלות לבתה מאשר לשפחתה; כדרכה תמיד להיות קמצנית קצת לגבי ביתה...

משך שש שנים שלאחרי חתונת הבת, תכפו רק שמחות בבית. מדי שנה בשנה הובא בן אחר בן בנשואין, האחד לוקח לעיר יותר רחוקה, השני לעיר יותר קרובה, אך כלם לוקחו אחרי כבוד לבתים מצוינים מחוץ לעירם.

דינצי היתה סמוכה על שלחן הוריה. אמנם בעלה אהרן צימבר לא חבק ידים. בתחלה היה קובע עתים לתורה וגם עזר לחותנתו במסחרה. אחר כך בקש לו מסחר לעצמו, וישיג קבלנות בשביל הצבא החונה בעיר סמוכה כמסחר שעוסק בו אביו, ויצבור הון.

כשקרבו ששת השנים לקצן, התעתד אהרן לעזוב את בית בריינה ולקבוע מעונו בדירה אחרת. גם דינצי הסכימה. פה דירתה צרה, ומשפחתה מתרבה, שלשה ילדים „לאו מילתא זוטרתא", הכרח לשכור דירה מרוחה בעלת חדרים אחדים. בריינה הצטערה על הדבר. הבנים הן נפזרו לערים שונות, רק בתה נשארה במקום הזה, וגם זו רוצה להפרד ולהתרחק לדירה אחרת. מאורע זה בלבל את האם הטובה והעקרת הפכחית. ואולם עוד מקרה נזדמן באותה עת, ויהמם כליל את ראשה; פנחס'ל נצטנן והתחיל משתעל. והשעול תכף. הפנים נפלו ויחורו בה במדה שהריאה פלטה דם... השתדלה האשה לבקש תרופה לבעלה, אבל לשוא. גם החלב וגם כל הסגלות עלו בתהו. אחרי זמן קצר עזב פנחס'ל ה„תם וישר" את התבל שאינה נזקקה לאנשים שכמותו.

מותו שנה מצב כל הענינים בביתו, אף כי בחייו לא השפיע מאומה עליהם. בריינה היתה כצל. סר רוחה. וגם למסחר אין לבה. את הכסף המזומן חלקה בעצמה לצאצאיה אם גם לא דרשו זאת מאתה, וחלק הגון חשכה לעצמה, למען תחיה מפריו כל ימי חייה. את הבית מסרה במתנה לבתה, רק בתנאי מפורש כי החדר ששמש מדי שנה בשנה בתור „כירה לפסח", מחויב חתנה לתקן בדקיו, ולהפך לדירה בשבילה עד בא חליפתה. החיים הרהבים אבדו עתה את ערכם בשבילה, ותצמצם אותם בבית בתה, לראות למצער

באשרה של זו ולשעשע את נכדיה... ורביד הפנינים לא עלה עוד על מצחה. נפלה העטרה, סר הנזר.

* * *

הבית — שנבנה עדיין לפי טעם הבנין של השב ר' צלאל או אשתו הסבתא בשכבר הימים -- קבל צורה אחרת מבפנים ומבחוץ. כמעט נבנה מחדש. התקרוא הגבהו, הרצפות התחדשו, חדרים נתוספו. כך היה רצונה של דינצי. אהרן הוא אמנם המושל היחידי בכל עניני מסחרו, ואשתו אינה מתענינת כלל בקניניו, אך יש שמתיעץ הוא אתה. כונתו אינה אמנם לקבל עצות, אך רוצה הוא להנהותה. כשעלה רצון הבנין מלפני דינצי, לא סרב. לכשתרצה הרי בעל בית הגון הוא, וכדאי ליפותו. גם רהיטים יפים נקנו לתשמיש ולנוי. „כלים נאים מרחיבים דעתו של אדם".

חנוכת הבית חוגגה אחרי שנה תמימה למות פנחס'ל. באותו יום־השבת ענדה דינצי צניף־של קטיפה לראשה, כדרכה להתלבש בשבתות בחיי אביה. מכל בתי־התפלה באו „לקדוש", כי נכבד אהרן צימבר על פני כל. „בדורו הרי זה ממש יקר־המציאות! — ככה היתה דעת־הקהל אדותו — בר אורין שכזה, גביר שכזה, ונזהר במצות שכזה!" וכשבא הצבור להשתתף בשמחת „הנוכת - הבית" נדחקו לברך את גברת הבית דינצי אהרן'ס. הרי זו נכדתו של ר' צלאל ובתו של פנחס'ל — וגבירה שכזו! והיא מקדמת את כל אחד ואחד בהרכנת־ראש מדודה, בבת־שחוק מצומצמה, ומכל תנועה נכרת התרשלות־אצילות, ומכל אמרה נודפת „הגבירה".

אחרי הצהרים באו נשים כבודות להגיש ברכתן לרגלי „חנוכת הבית". בריינה ישבה לה על „נחלת צבי" במטפחתה המהוספסת, בפשטות, כאלו לא לקחה חלק בשמחת הבת. ודינצי מקבלת את הנשים בפנים שוחקות, ועל פאתה הנכרית — תלבשתה החילונית — מבריקה פרופה־מתנודדת משובצת אבן־חן — לכבוד השבת. הבאות מסתכלות בחדרים, ומפליאות בהלל הרהיטים.

„בלי עין־הרע — חדרים מרוחים כאלה מספיקים עבודה די והותר... — מסברת דינצי כמתנצלת — באמה טרודה אני מאוד, ולכן אין אפשר סדר הראוי. צריך להשגיח על המבשלת להוד, על המשרתת לחוד, ועל השפחה הקטנה להוד... וחוץ לזה: הילדים שיחיו. מי שאין לה ילדים תכופים זה אחר זה — יכולה להיות גברת בבית, והכל על מקומו בלי עמל מיותר... אך אצלה — טרחנים הם..." ואגב שיחה מונה היא את הטרדות האי־רגילות:

באים סוחרים „פריצים" וצריך לדעת איך להתהלך אתם ולקרבם, ולהבדיל נכנסים עניים — וזאת היא מוסיפה בלחש — וצריך לשים לב גם אליהם...

כשנפטרות הנשים המבקרות לביתן, משוחחות הן דרך הלוכן דברים שנשמעים רק בינן לבין עצמן, משבחות את הטעם היפה של בנין הבית והדריו, מהללות את יופי הרהיטים וסדרן, ומתוך שבחן באות הן לקצת גנותה של „דינצי אהרנ'ס"; אמנם לא קמצנית היא לעצמה כמו שהיתה אמה בריינה, אך גם לא פזרנית כמוה לאחרים... אין לכחד כי עניים מקבלים שם אכילה, אך מקומם במבשל... המשרתת מקבלת צו לתת את המאכל — והסל. פנחס'ל היה מיסב בעצמו עם העניים על שלחן אחד, ובריינה חלקה בידיה את הסעודה... אמנם „נותנת" דינצי גם „צדקה" לעניי המקום, אך מעולם לא תשתדל שיתנו גם אחרים. אדרבא, למעת עברה בריינה לרשותה — אי־אפשר לה ללכת לקבץ נדבות, כי בתה רואה בזה בזיון. —

ודינצי התנהגה כ„גבירה", לכל עבודת הבית שמשו משרתות. אך במפול הילדים וטפוחם עסקה בעצמה. בתה גולדה היתה הבכירה בילדיה. בזמן שלאחרי חנוכת הבית הגיע פרקה לבקר את בית־הספר. אמנם דינצי לא בקרה מעולם בית־ספר, רק למדה תפלה ועברי־דייטש גם כתב וחשבון בלע"ז ממורה פרטי. אולם את גולדה בתה החליטה לשלוח אל בית־הספר־העממי. הזמן הזה דורש כזאת. הן לא „ארבוקטורה" תלמוד. צריך רק להנכה כיאות לבת גביר בעדתו. בודאי תלמוד גם „עברי" למען תדע תפלה, אך שפות הארץ מאוד נחוצות. לא אחת ושתים באים „פריצים" לביתה לרגלי מסחרם עם בעלה, ולולת שלמדה במקצת את הדבור הפולני, לא ידעה איך להתהלך אתם אדיר שאיפתה שלא תתבייש בבתה אף בפני ה„פריצים".

בשוב הקטנה בפעם הראשונה מבית־הספר, הודיעה לאמה כי מהיום והלאה לא יקרא לה גולדה רק „גוסטאַ". ככה פקדה המורה. דינצי חייכה בחבה, ולמני אז ידעה אף הסבתא בריינה כי לנכדתה קוראים שם חדש. בתחלה התעברה הסבתא על כי שולחים את הקטנה — אשר אהבה אותה מאוד ותישן אתה תמיד במטה אחת בחדרה המיוחד — בין בנות הגוים. אך לאט השלימה עם העובדא. הלא כך נוהגים עתה. דינצי שדלתה בדברים כי גוסטא ילדה היא ולא ילד, ובין כך ובין כך לא תצא ממנה תורה. וסוף סוף מצאו כי אמנם השם „גוסטא" הולמה באופן טוב מאוד...

ובאותה מדה שטפלה דינצי בחנוכה של גוסטא, כן התעסקה בטפוח שאר ילדיה הצעירים ופעוטים. רוצה היא במנוחה ומשתמשת ב„צלוחית" להניק את הפעוט למען ישקוט וינוח לה, אך אינה מתרצה שיינק שדים זרות... מוטב לשאת קצת עמל, מתערובות חלב מינקת־זרה. ובכל זאת — מזמן לזמן כשהרגישה שוב הריון, היתה מצטערת. הלא די ב„קדיש" אחד — נצנץ הרהור במוחה — ולמה הרבה „קדשים"... מרבה ילדים מרבה דאגות. צריך לגדל כל ילד, להצטער בחנוכו... ברכת פרי־בטן במדה מרובה קשה לאשה... — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

בריינה הסבתא השגיחה לבל תגנובנה השפחות ותשימנה בכליהן, סרגה פוזמקאות בשביל נכדיה, התפרנסה מהכנסות אותו הסכום שהשאירה לעצמה, ובערב התחמקה מכל השאון הרב אשר בבית, ותכנס לחדרה המיוחד, בלוית גוסטא הישנה תמיד בקרבתה. וככל שירבו השנים, ורבתה הנאת בריינה מנכדתה זו, הדבקה בה מכל נכדיה, שמתפתחת כשושנה יפה מיום ליום. רק קפריזות אחדות שלה מקלקלות. ילדות... תמיד שוהה גוסטא על גבי ספרים קטנים, ספרי־הגוים... ולא אחת ושתים נקרה כי הסבתא נעורה משנתה בחצות ליל, ומוצאה את נכדתה כשהיא יושבת על ספר נאנחת וגם מורידה דמעות... הסבתא דואגת מאוד לנכדתה. איננה מבינה את תהלוכותיה, אך בוחנת אותה בעיני חשד. אין זו נערה יהודית כדבעי... מקילה היא — כך נדמה לה — גם באיזו מצוות... ילדות... והאהבה ההדדית של הסבתא והנכדה שומרת על היחס הטוב ביניהן.

ואמנם כל העיר יודעת כי גוסטא היא בת להורים אמידים, ועל כן לה הזכות לתלבושת בנוסח היותר חדש, ולהתנהגות כאחת בנות ה„אדונים". סולחים לה גם התרחקותה בכל מה דאפשר מן הברות יהודיות, ויש שאמה „דינצי הכשרה" בעצמה רואה בזה יתרון שבנות הגוים מתרועעות עם בתה... ומתגאה על הדבר בסתר לבה.

גוסטא היתה איפא חנינת אותה הסביבה שאליה לא שמה לב כלל, או גם הביטה אליה ממרום עמדתה. מתוך הערצת זהרים באה התבטלות כל דבר יהודי, וממילא נתינת יתרון לכל ענין זר־יהודי. ואי־יהודי נדמה לה כל מה שיפה ונחמד בספרות ובחיים. כאן תפלות בלשון שאינה נזקקה לה ושאין שום שייכות אליה, והתם שירים וספורים מלאים רוממות, הבאים בקרבה כריח־בשמים. פה יהודים טרודים, מלוכלכים, סוחרים־מוכרים, ושם — בין הפולנים — אנשים מנומסים, לבושי־הוד, עומדים במעלות־חברותיות גבהות.

וברצות הנפש של העלמה — כשהתהילה מתבגרת — לבקש בחיים ממה שהלעימתה הספרות הזרה, באה להתרועעות עם אלה שנדמו לה כגבורי־הספורים, מגוהצים ומסולסלים, מן הסביבה האינה־יהודית...

רמזה לה לפרקים הסבתא כי בשנותיה כבר היתה אם, קבלה נשיקה עבור התענינותה, ואגב גם תשובה כי עוד חזון למועד, עוד פנאי, רק זה עברה גבול העשרים, דינצי אף היא רוצה „לשבוע־נחת" מבתה הבכירה, ושואפת לארסה כהוגן, השאיפה מתחילה מתגלמת, ועתה נטושה המלחמה, ההורים רצו בחתן לפי רוחם, והבת ב„בחור" לפי טעמה, הם לדידם כי התן בן־תורה טוב לה ולהם ונאה לבריות, והיא חפצה דוקא ברוקטור, אחרי מלחמה חשאית וקשה התפשרו שני הצדדים, ההורים נאנסו לותר על ה„בן־תורה", והבת על הדוקטור, נשאר רק „הסוחר" ששניהם מרוצים אליו, אדות מהות „הסוחר" הכרחו ההורים לענות אמן אד"י מלאת לבתם עשרים וארבע, בתולה זקנה... ומאחוריה עומדים בבית אחים ואחיות הראוים לנשואין גם הם... הסוחר הזה היה פקיד צעיר בעל משרה גבוהה בחברה־אקציונית למכרות נפט ושמו קופּקינד, בא בשפּמו העשוי אנגלית, בחיצוניותו האירופית, ויקח את לב גוסטא כלתו...

בעונה זו — כשחגגו כבר את האירוסין של גוסטא — הרגישה דינצי בדבר־מה, אחרי שמלאו לבן־הזקונים שנות חמש?! אפשר רק מקרה הוא... עכוב... ואולם אם באמת הרה? הלא — מלבד הטרחה הרבה בשנות־הירידה — בושה היא בפני בתה וחתנה... כלמה לנהג בת לחופה, בשעה שאה או אחות נשקף לה בעתיד קרוב... ובכלל למה לה עוד ילדים? לכלות כחותיה, להניק, לטפח? כלום ל„קדישים" רבים היא נזקקה? הן כבר חננה ד' בבנים... יתן לעקרות... ותתחכם דינצי בתחלת ההריון...

היא הפילה ולדה, בעיר מהומה רבה, „דינצי אהרנ'ס חולה מסוכנה" יצא הקול, בעלה מרעיש עולמות, וקורא לרופאים מקרוב ומרחוק, גוסטא ממררת בבכי והולכת קודר, שאר הילדים מתיפחים, ובריינה הזקנה שותקת, צערח טמיר, הבינה את סבת האסון, בקרבה נושאת היא יסוריה, ומתפללת לד' שיסלח לבתה את חטאה הנורא, ויחלימה בשביל ילדיה הקטנים, בזכות בעלה פנחס'ל, בזכות אביה ר' צלאל...

אך גזר־הדין לא הושב...— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

עמוק מני תהום היה האסון, אהרן צימבר כמעט שנתבלבל. הילדים הפסידו את ילדותיותם. גוסטא התהלכה כנדהמה. ובריינה חתיכת־צער שנפל מבית־גנזם של מלאכים בוכים על קלקול העולם.

אך כעבור ימים לא רבים התגבר כח־החיים בבית. צללי־התוגה נטו מפני זהרורי־ההויה. מה שעבר אין לשנות. חסל... וחבל! — על הפרק עמדה חתונת גוסטא.

החתן בא כפעם בפעם לשם בקורים לכלתו, ובהזדמנות שכזו נדברו על כל הפרטים. החתונה הוגבלה ליום ערב שבת ובלי „כלי־זמר". הסבתא — בכל היותה רצוצה ונדכאת רוח — התנגדה לחתונה כזאת. נכדה ראשונה, חביבה, ותהי נישאת בעצבות. הלא מצוה לשמח חתן וכלה. אבל אהרן והילדים הכריעו כי אם האם מוצעת בקבר — לא כדאי לשמוע נגון וזמר... גם גוסטא לא חפצה לשמוע ע"י מוזיקה. המכה טריה עדיין. לא זכתה לראות את אמה בחיים בשעת הרת־עתידות לכל ימי חייה... אגב מצאה סמך כי חתונה־השאית בלי צלצול כלי־זמר הרי חדש שבחדש...

ככה עברה החתונה. גוסטא התכוננה לעזוב את בית אביה ולנסוע עם בעלה. כבר הכין דירה ערוכה ברהיטים נפלאים, וכל כלי הבית והמבשל. אך בלי הסבתא קשתה לה הנסיעה. על האהבה הישנה נוספה הרגשת־יַתמות אשר קרבתה אל הזקנה כפלים. גם הבעל הסכים. מה מנו יהלך אם חדר אחד ישמש מעון לסבתא. אדרבא, בהתרחקו מביתו לרגלי חובת־משרתו, לא תרגיש גוסטא את עצמה גלמודה. ומה גם שהזקנה מתפרנסת משלה...

בריינה עמדה על פרשת דרכים. לבה מושכה אל נכדתה זו, אשר למיום הגמלה ישנה אתה בחדרה כל ימיה, ושהיא הביבה עליה מכל נכדיה. מלבד זאת הרי רואה בה דמות דיוקנה של דינצי ומתנחמת במקצת. אבל... גוסטא לא גזזה שער ראשה... חומרה שכזו... וַי, וַי... לוּא חיתה דינצי, כי אז מחאה... אך עתה — יתומה... ואיך תחיה אתה במהתא חדא? — אמנם בודאי בת ישראל כשרה נכדתה. וקלות־ראש שנהגה בנוגע למנהגי־ישראל — רק משום יַלדות... אבל בעלה קויפקינד?... מי יודע? מגולח... מי יודע אם הבית יתנהג בכשרות? גוסטא בטח נשמה כשרה, כי על כן בת בתה היא... אך... למה לה ספקות? להפסיד חלקה לעולם הבא וללכלך את נשמתה לעת זקנה?!... ושוב באים הרהורים קשים מאלה. צער האם על אבדן בתה מתקומם. אהרן יקח לו אשה אחרת — ואיך תעצר כח לראות זרה יורשת מקום דינצי?... וזה גרם

שהסכימה בריינה לנסוע עם נכדתה ולגור בביתה, רק בתנאי לדור בהדר מיוחד כבעלת־בית בלתי־תלויה אף בעניני המבשל...

בעיר מגורה החדשה סדרה גוסטא את עניני ביתה, וגם התודעה למכירים שונים של בעלה. רובם פקידי אותה הפירמה שקויפקינד שרת אצלה, ומעוטם פקידים מבתי־מסחר אחרים, וסתם מכירים ומכירות. כלם אנשים נאורים, מתקדמים, אירופים. מקצתם גם נוצרים. סביבה כזו היתה מעולם משאת־נפשה וחביבה עליה וזה שעמד לה להבליג על יגונה.

אחרי בקורים פרטים שקבלה והשיבה כהלכה, הורגש צרך לערך מעין חג־ביתי בתבנית נשף־חברותי לכל המכירים והמכירות. הוגבל מוצאי־שבת אחד לנשף הזה. בשעה הששית כלה העבודה של ששת ימי המעשה במכרות הנפט, וכל הלילה מכשר לחגיגה. עבודת ההכנה היתה מרובה ורעשנית: קשוט הבית בצעצעים חדשים ונקוי מבריק של רהיטים וכלים. ויום השבת שלפני החגיגה הערבית היה סואן, מלבד המבשלת והשפחה התמידיות, הוזמנה מבשלת נוצרית מי ששרתה בבית אצילים לבית ...סקי להכין מאכלים ומטעמים.

ולעיני בריינה נגלה חלול השבת בפרסומו. דוה לבה עליה, ותדבר קשות עם נכדתה. גוסטא בשלה אמנם גם לעצמה בשבתות אחרות, אך לא כל־כך בפרהסיא. להסבתא הערימה לתרץ כי מחממת מאכלים מבושלים מערב שבת. אמנם אסור הדבר בימות הקיץ שלא מסיקים לשם החום, לדעת הסבתא, אך גוסטא דנה לקולא — זה תירוצה — בשביל בעלה שעובד בשבת, וצריך למעום מאכל חם וטרי אחרי התעמלו די והותר...

„סבתא יקרה! הלא צריך להכין מבעוד יום הכל... ומה גם שאני בעצמי אינני עובדת. הלא לכך קראתי מבשלת נוצרית..."

„מלאכה אסורה גם ע"י שליח, ומאכל מבושל בשבת נחשב „כטרפה", נלחמת הזקנה על הדת. „סבתא חביבה... הלא מכרחה אני לערך את הנשף... הפרנסה דורשת חברותא זו... האורחים כבר קרואים וממילא הם אוכלי טרפות, מקצתם גם נוצרים..." מנסה הנכדה לפייסה ולהרגיעה.

בערב ההוא קדמה הסבתא להכנס לחדרה, ולעלות על מטתה מכעס ורוגז. זמן רב נדדה שנתה, רק הרהרה בפריצות האשה דהשתא... אין מצוות, אין יראת אלהים, אין מעשים טובים, אין מאומה, וגוסטא הרי עדיין נכדתה, הניכת בתה דינצי, והטובה שבנשים הצעירות...

סוף סוף נוהגת היא מנהג כפרות, מבקרת את בית־הכנסת בימים „שמזכירים נשמות" וב„יאָהרצייט" של אמה נזהרת היא כאשה כשרה.

ובשעה זו עצמה נחלה מרת קויפקינד נצחון־גמור באולם המחולות. היא היתה לא רק גברת הנשף אך גם מלכת הלילה. אם בזכות השלחן הערוך מטעמים, או בזכות מחולה המהיר וקל, או בשביל עיניה היפות — הרבה תשבחות וחלקלקות קבלה מאורחיה. והיא בעצמה כמו שכרות נסוכה עליה, וכאלו תפשה שד־המחול וזרקה בין זרועות גבר... — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

בית מרת קויפקינד נתפרסם. כאן דר פקיד־ראשי לפירמה־נפטית, חיו מראים עוברים ושבים. רבים הללו את הטרקלין היפה, אחדים את הסדור הפנימי המלא טוב־טעם, את חריצות קויפקינד וכשרונו המסחרי והצלחתו, ועוד אחדים שבחו את „החיים הגבירייס", „החיים לשם חיים" המתרחשים שם...

ויהי הבית לאבן־מושך לשתי הקצוות: לבני־עוני, ולשבעי־עונג. שמעו עניים ע"ד המשפחה החדשה ויבואו. נתנה גוסטא צו למשרתות להושיט להם נדבה, אך לא לתת דריסת־רגל בבית, לבלי טנף את הרצפה. רוצים בסעודה ולחם — הרי מטבעות ויקנו להם... והשבעים הרודפים תענוגים מבקשים להם מסלות אל הבית, והנם מתקבלים לחברותא...

קויפקינד טרוד תמוד בעניני המכרות. אחריות רבה רובצת עליו למלא בדיוק את הובותיו המרובות. עם גוסטא אינו משוחח מטוב ועד רע בענינים כאלה. לא לכך נבראה אשה השייכת למין החלש. משמשת היא רק לנוי. לפרקים יש להם שיח ושיג: כשצריכים להכון לאיזה נשף או סתם בקור.

ואולם היום מתלחשים הם שעות אחדות. זה ימים אחדים שמבטה מלא התאוננות כלפי בעלה. מדוע? הוא מציק לה לברר את מצב־נפשה זה. בין מאון וסרוב נגלה סוד כמוס שבקרבה... הולשת־דעת לה מן העובדא, וטינא בלבה. מעתה לא תוכל להדוק את גופה לתת לו תבנית חטובה וגמושה, לא תוכל לצאת במחולות על נשפי־חשק, וגם את התיאטרון קשה יהיה לבקר!..—

כשהרגישה הסבתא בדבר, נהנתה בלבה. רבעים יהיו לה. כבר עברו עליה צרות והרפתקאות רבות במשך ימות חייה, אבדות שאין להן תמורה אבדה, אף סוף סוף נעמה לה ההרגשה כי דור רביעי ישועשע על ברכיה... לעתים ממוררת הרגשה נעימה זו, בשמעה

מפורש מפי גוסטא התרזה כלפי ההריון. אכן מחטיאה היא שפתיה... ד׳ הטוב יסלח לה.

בהגיע עידן פטר הרחם, לא זזה הזקנה ממטת נכדתה בלילות למרות שמיַלדת נקראה לשמור עליה. בשעת הלידה היה קויפקינד כנדהם. שכבה גוסטא למעצבה, אנחה, אנקה, ובהפגש מבטה בעיניו, ונדמה לו כי טענות־אלמות שלוחות אליו. כאשר ילדה, ידעה הסבתא בראשונה מהו התינוק. על פניה השתפך זוהר. הפעם יקרא שם לדינצי בתה... אחרי הצירים דסיפא, הרהרה גם גוסטא בדבר קריאת שם לזכרון אמה, רק התקשתה איך להסב תיכף את השם לפולנית, ובאיזה אופן לרשמו בספר הנולדים, למען יקראו לבתה תמיד רק בשם פולני... קראו לה „דומיצילה" ובשם מקוצר „דונקי"...

גוסטא חשה עצמה בריאה ושלמה, וכלום חסר — רק מינקת. אשה אינטיליגנטית מבנות ישראל הן לא תניק בעצמה כפרה את עגלה... אמנם נעים להרגיש ישות עולל חביב כזה בבית. איזו רכות מתרגשת בלב בהביטך בו, ומשם עוברת וחוזרת אל כל האיברים. אך להניקו — בזה מונח צער גדול בנים. בימים אי־אפשר להתרחק מן הבית, ובלילה הישנה נדודה.

בקשו ומצאו מינקת. הוליכוה לבדיקת הרופא שמצאה בריאה, וימסרו לה את התינוק. חדר מיוחד הוקצע בשבילם. פעמים אחדות ביום נכנסת גוסטא, מסתכלת בילדה, קוראה לה „דונקי", „דונצי", ומרגשת כי יש לה בת. אולם יאורע כי המינקת רוצה דוקא להנות מיום חג־שלה ויוצאה העירה לטייל. במקרה כזה היא משתמשת להתראות עם מכירים — וביחוד יש לה נטיה לאנשי־צבא — ושותה אתם לשכרה. תוצאות הטיול מרות בשביל התינוקת. השכרון מחריב את החלב — מלבד הקלקול — וימים אחדים צומקות השדים. דונקה פועה, גוסטא מצטערת, ומשתמשים ב„קמח־חמי" להלעיט בו את הקטנה. בריינה מתנגדת אמנם למאכל־מלאכותי זה שיש בו „מי יודע איזו תערובות", אך דעתה בטלה. זמנים אחרים, בכל שולט שנוי, התקדמות.

בהגָמל דונקה שמחה האם. מעתה לא תהי תלויה במינקת. מסרו את הקטנה לשפחה־אומנת שתטפל בה כל היום. ובריינה נטפלה אליה. אהבתה רבה אל הקטנה, נכדת בתה ושם בתה... ובגינה למדה הזקנה את לשונה לפטפט מעט פולנית, למען תוכל להשתעשע אתה...

אחר איזו שנים הרתה שוב גוסטא. שני ילדים הרי זה לפי האפנה הצרפתית... תינוק ותינוקת... אך דא עקא! מי יערוב כי פרי־בטן זה יהיה זכר?... מי יודע?... בריינה הראתה פנים שוחקות. בלבה הודתה לאלהים כי אל סלח הוא, ולא שע אל התרזת נכדתה כלפי הריונה הראשון...

„גוסטא יקירתי... הזהרי במקצת מחלול שבת, וכדומה. אפשר יהגנך ד' בבן... תהי הורתו לא בחלול־שבת למצער... כי על כן „קדיש" יאמר לאחר מאה ועשרים שנה..."

„צדקת, סבתא, צדקת... לכפרות דהשתא אקנה תרנגולה לבנה בלוית ביצה יפה... וגם ל„הצדיק" ההופ"ק אשא פדיון שלא בידיעת בעלי..." כך ענתה גוסטא ולבה כפיה. אמנם כל גדרי־המצות וסיגי־העברות כהבל בעיניה. הן כבר השתחררה מיראת ד' המתאימה רק לנשים בוערות, אך המות... סוף אדם למות, וסוף זה מרעיש כשהנך מהרהר בו. לכאורה מוטב שיהי הנולד דוקא בן... בן ישמור את ה„מזכיר" ואת ה„יאָהרצייט" בדיוק...

כשנתמלאה שאיפתה זו ותלד בן, שפר עליה עולמה במלואו קויפקינד נהנה מאוד מ„יורש שמו אחריו" ונתגלגלו רחמי אב על בנו לבלי לצער את הקטן במכאובי מילה... אך מאחרי שגוסטא צותה להכין הכל ל„ברית" ביד רחבה ובגביריות, והזקנה התעסקה בהתלהבות בכל ההכנות, לא סרב בפועל, ויהי נסחף עם הזרם. המוהל מלא תפקידו כדת, והקטן נקרא בשם הסב פנחסיל „פּראַנ־צישעק". ועוד הפעם חזר הסדר, מינקת, קמח־חמי, ומסירה לרשות שפחה־אומנת.

מרת קויפקינד התחילה אחרי לידת הבן לדאוג לעצמה, כלומר לקשוט ונוי. רצונה שלא יכירו בה את „אמהותה". לא תוסיף ללדת — ונגמר. מעתה תוכל לקחת חלק בכל הנשפים והקונצרטים... לילדיה היא משגיחה, אך טרחם והנוכם מוטל על השפחות. בריינה התמרמרה לעתים בשמעה מפי נכדתה כי לא תוסיף עוד ללדת. התחת אלהים היא לדעת מראש? הרהרה הזקנה התמימה, ונזכרה כי דינצי הצנועה שלה נכשלה אף היא בכגון זה ונטרדה מן העולם... אך הילדה הקטנה דונקה היתה נחמתה. אפשר גרם שמה, או מהיותה נינה ראשונה. כל האהבה לגוסטא עברה עתה אל בתה. וכשגודלה קצת דונקה עלה להסבתא לקחתה לשינת־לילה בקביעות אל חדרה ומטתה, כאשר עשתה לפנים לאמה. וגם הקטנה קשורה בחבלי אהבה אל הזקנה. — — — — — — — — — — — — —

מרת קויפקינד התענינה בילדיה, אף כי טרחם ומשאם העסיקה על השפחות, לבל תופרע בחייה החברותיים. כשמלאו לדונקה חמש שנים הביאה לה „אומנת משכלת" הביתה, שתכין אותה ראשית למודים לבית־הספר, שתדריך את הקטנה במדות ודרך־ארץ ושתלמד אצבעותיה לפרוט על הפסנתר. רצתה גוסטא שבתה תחונך באופן יותר נאור, בלי סבל יהדות כל־שהוא.

ומחוננה היתה דונקא בכשרון להפליא. ותשוקתה ללמוד עולה על הכל. נהנה הסבתא מקריאתה בספר המלאה חן־ילדות, משיריה על־פה ומנגינתה עלי פסנתר. רק הכתיבה־השבתית קלקלה את הרושם הטוב. ישבה אמנם ברײנה בשבתות כלואה בחדרה על ה„נחלת צבי", אך נקרה שדונקה נכנסה אליה להתפאר לפניה בגליון היפה שכתבה זה עתה, ויבא הדבר כמדקרות בלבה... אירע להיפך שהקטנה ראתה התנהגות משונה — מנהג־דתי — בחדר הזקנה, ותספר באוזן האומנת, לפעמים בהתפעלות. אומנתה מהרה למחות את הרושם בהערה קצרה: „כך דרכה של זקנה..."

ודונקה הלכה וגדלה, גדלה והתפתחה. שנה שנה היא עולה ממחלקה למחלקה בבית הספר, ומורים פרטים מטיפים לה לקח בספרות־כללית וידיעות־עולם. אמה לבישה גאון על בת חרוצה שכזו, והסבתא בשמעה מהללה, העירה: „כאמה כן בתה... ממש מתמדת בעיון על ספרים קטנים בלילות, כמו שנהגה גוסטא בשעתה". אבל באמת עלתה דונקה על אמה: האחרונה קראה בספרים, והראשונה שמה כל מעינה בם. במלאת לה שש־עשרה שנה נכנסה באחך הימים לספר, ותגוז פתאום צמתה ושערותיה. מעשה זה היה בטוי השקפתה על החיים. משוחררה היא מכל חבלי־אשה, ומרגישה עצמה בתור בת־אדם ולא בת־מין, אין יתרון לגבר על אשה. גוסטא וקויפקינד היו כנדהמים. קמה להם צרה מתוך ביתם, צרת הבת. הלא כמשוגעה יחשבוה, וזווג הגון לא תמצא. ובריינה אינה מבינה מאומה את המעשה, חידה לה כל העולם. זה מכבר נדמה לה כי המחות מטורפים. נעזב הדרך האחד, היהודי, ותועים בהרבה דרכים. גוסטא — זו שגודלה ביהדות — נלחמה למשל על גדול שערותיה אף שזה כנגד מנהגי הדת, ודונקה — שגודלה בחלול כל קדש — אוזרת מלחמה על השער שבאשה?!...

„איך תתראי בחברה? איך תבאי לתיאטרון או לנשף־חשק?" מנהמת גוסטא. „אל תדאגי לי, אמי. אבא כאשר באתי. פרסום אני עושה לדעותי, דעות שחרור האשה. כי מה עשו הגברים לאשה?

פנקוה להנאתם, קראו לה מין־חלש להראות גבורתם, הרחיקוה מעבודה ויהרמוה אל הטרקלין", עקרו את הנשים משרש הטבעיות ויעשון לצעצוע מלאכותי! לאשה צריך דוקא זנב־השערות, לאשה מתאימה אזן רצועה, יופי האשה ברגל מועקה נעל־צר, וגופה מחויב להיות בלתי־טבעי, מהודק כבברזל!"

"כך הכל לעיון, בספרים, אך למעשה? ! מי הגבר שירצה לארוש לו אשה שכזו? הגברים מבקשים את האשה שבאשה... הלא תשכילי להבין כי שמך יהי למנגינה, ובעצמך הסיבות זאת..." דונקה הייכה בהכרת־עצמה: "אמי היקרה! אל תדאגי לכך... אינני מבקשת קרבתם... אני לומדת ומשתלמת, אחר כן אבחר לי משלח־יד מתאים לכשרוני ונטיתי, ושאלת הלחם תהי נפתרת... מה מגוכך הדבר: הנערה יושבת ומחכה על בעל! היא רק טפלה לו, לא, אינני רוצה להיות נגררת אחרי איזה אחר מי שהוא, יהי שמו "בעל" או כתם גבר, לעמד ברשות עצמי בלתי־תלויה במי שהוא, ולהתפרנס מעבודתי — זה האידיאל שלי! אינני מבקשת איפא למצא חן בעיני הגברים."

ומאז כאלו מלאך זועף מרפרף תדיר בבית קויפקינד. גוסטא מצטערת, יש שהיא נושאה יגונה בחובה, ומחכה שרגש־המין יחמם את לב־האבן של בתה לכשתגדל. ואולם שנה אחרי שנה הולפת, ואין חליפות לרוחה. ויש שרוה האם מתרגזת, נשטתה מרתיחה, ונעשית טרהנית מאוד. אבל הכל לשוא. "הן בשנותיך הייתי כבר נשואת־איש. מלאו לך עשרים וארבע..." מתאוננת האם, והסבתא מוסיפה: "התבל נוסדה לישוב ולא לתהו... חטא... חטא..."

"חטא, סבתא, חטא? מה זה חטא? דבר שלא נעים לנו!"

"דונקה שלי... הלא יהודים אנחנו... ומנזר יהודי אין בעולם... בת־ישראל מחויבה להיות אשה כשרה לבעל ואם צנועה לילדים..."

יורדת הסבתא לתוכו של הענין.

"אין אשה ואין בת־ישראל. אלה מושגים שעברו ובטלו. יש רק אדם!... סבתא יקירתי, סלחי! אשה זקנה את ולא לך להבין מהלך־הדעות החדש.. הלא אהבתיני, כן? הניחי איפא לי, ונהיה בחבה כאשר היינו."

לאחר זמן בישרה דונקה להוריה כי קבלה משרה על הפוסתה ומעתה תעמד ברשות עצמה ועתידה בטוח. — — — — — — — —

בדיוק נמרץ מלאה דונקה את חובתה בתור פקידה, ושעות החפשיות שמשו להנאת־עצמה: לעתים שפכה רגשותיה על הפסנתר ביחידות, ולפעמים בקבוצה בבדידות ובאה בטרקליני־הנשפים מלאי

עליזות וחיים. התרגלו לראותה גוזזת־השער ונלחמת על חירות האדם שבאשה. אך גם רעיה עליזה כאחת כוכבי הטרקלין. כעבר עליה מספר שנים בבתוליה ובעמידה ברשות־עצמה להלכה ולמעשה רפתה במקצת הקנאות של השקפתה. אמנם אינה רוצה להנשא. שונאה היא את הבעל, את היחיד ומרותו, את העבדות־המעונגה של האשה. אך יחוסה אל הגברים, הרבים, לגמרי אחר. אדרבא. כאן מונח ענג החיים. כי מה, למשל, נשף־חשק בלי חברת הגברים? טפל בלי מלח. בני־האדם נזקקים סוף סוף זה לזה... לכשתעיין בדבר, הרי גם הנשואין תקון מועיל בחברה. כמובן בשביל חלשים משני המינים שאינם יכולים לסלול להם דרך לעצמם בעולם. אם רק לא יתרברב הבעל על האשה. לכאורה אם נמצא גבר כזה, אפשר לתת לו יד: הבה ונעשה בשותפות את דרכנו. אבל למה כל הצירימוניה של קדושין שנהוגה בעולם? חפשי האדם וחפשים יהיו דרכי חייו... ברגעים של חולשה, בהיותה עיפה מרוב עבודה או מלילות־מחול, נדם הלה כמעט כי מתמוטט מה מתחת רגליה. אישיותה מתטשטשת וצריכה למשען, ובזמן האחרון נראה לה כי „משען" כזה מזדמן: פעם בתמונת פלוני הפקיד־הנוצרי, ופעם פלוני הסוחר־האמיד, מה שמבלבל את השקפתה...

בריינה היתה כבת־תשעים. חתיכת־עבר שאין לה שום שייכות אל ההוה. הכנותיה כלפי העתיד נגמרות: בארונה מונחים כבר תכריכים... רק כשלחשה לה פעם אחת גוסטא העצובה מדרכי בתה, כי יש תקוה שדונקה תתארש, שבה אל הסבתא התענינות בעולם הזה. הן ב„ילדה" זו תלויים חייה. „ומי הוא בחירה?" התחקה הזקנה. „דוקטור־למשפטים". „כן?! וכמה שנותיו?" „למעלה מארבעים". „יש לו בנים?" „מה את סחה? במחילה סר מעמך סבתא. לרוק אין בנים". „רוק למעלה מארבעים?!" ותמשוך הזקנה כתפיה בתמיה. נשגבים נמוסי הדור הזה מבינתה.

תקות גוסטא נתקיימה. בתה דונקה נישאה לדוקטור פיגר. נישאה כדת־משה אף כי סרבה בתחלה לצירימוניה כזו... אך בריינה לא זכתה לראות חופת נכדת־בתה. עוד הספיקה לקרא לגבאי החבורה הקדושה, לקנות לה אחוזת־קבר ולהשאיר מכספה המעט ל„תלמוד־תורה" ול„הכנסת כלה"... ותישן שנת המות קודם לחתונת דונקה.

דונקה — או מרת דוקטור פיגר — סדרה את חיי־ביתה. נתפטרה מן הפוסתה, אף כי דבר זה התנגד להשקפתה הקודמת על עמידה בלתי־תלויה של אשה. מזועזעת עצבים היא, ואינה יכולה

לשמש בפקידותה כהוגן, ומה גם שהאב „סלק" לה נדן שלשים אלף כסף... לכאורה כספה הרי לעצמו „עמידה ברשות עצמה," ורשות לאדם להשתמש באפשרות להנות מן החיים.

„ואפשרות" זו כדאי לשמור כבבת־עין, ימות־הדבש של חיי־האישות מה נחמדים, כשאדם פקח... ועל כן אינטיליגנטית היא היא למצא תרים בפני הטבע, הן לא תהי כאחת הנשים, ילדים... אמהות־בהמית... מה מאוס! כאדם כבהמה, אך לסבול צער — בזה יתרון לאדם מן הבהמה, היא תשתדל לבלי לדת לעולם, אשה ואיש גם בזה יכולים להשתוות... וכשרוצה היא ללטף בריאה זעירה הנה כלבלב שלה הגמד הרובץ לרוב על ברכיה...

ונצוצי־החיים שדולקים בנשמתה היו לאש מהבהבת, לא מנעה מהביא הביתה כל יפה ומרהיב עין, ולא החסירה מהדר־המבשל כל נעים לחיך, משרתותיה עושות רצונה ומנהלות את כל עניני הבית, והיא משוטטת בחדרים ורואה עצמה כנקודת הזהר, כברק ההוד, על פני כל הבית, והמראות — שאוהבת היא עתה להסתכל בהן — כאלו מקבלות בחבה את בבואתה ומסכימות לרעיוניה.

ועוברים חדשים, איזה רגש זר לה מתחיל להתרחש, שעמום... אמנם לפעמים בא איזה שנוי־דמ־נכר בחייה המונוטונים, כשיאורע "נשף" ערוך רקוד וזמר, אז מתלהבת מרת דוקטור פיגר, — והיא מדייקת בתוארה זה — כלה מחול, כלה מתמכרת לתענוג, אך לאחר כך ישוב אותו השעמום הנורא... הוא מוצאה כי בעלה אשם בדבר, הוא דומה לנר דועך, דלק הנר, ימי הנעורים היו מלאי הוללות ותענוגי־בשרים, אך הפתיל נגמר, נתהרכו כנפי הנער, והימים שלמעלה מארבעים הם ימים שאין בהם חפץ לטעום מן החיים במלואם, כשהיא רוצה „לעשות חיים", הוא נוטה „למנוחה", וכשלבה אחרי טיול וחברת־מרעים, הוא מפהק ומפגר...

ואז היא מתחכמת לגרש את שעמומה בעשותה את ביתה בית־ועד לכל עליזי־החיים, הבעל, היחיד, מיותר לאשה, אך הגברים, הרבים, רפואה לשעמום...

— — — — — — — — — — — —

באחד הימים יצא קול כי מרת דוקטור פיגר נסה עם מעגבה הנוצרי ציסקי למרחקים...

וגוסטא אמה לא הוסיפה להתראות בחברה למן היום ההוא, התביישה.

שְׁנֵי סִפּוּרִים.

א) מספורי השב.

בדירה צרה וממה, דר ישראל ואשתו ויוצאי חלציו. בבית ודחק ומחנק, אך דרך חלון קטן הדר נחוח אויר הכפר ויביא רוח מחלים ומבריא.

והדירה דירת „גוי", ובנויה היא לפי צרכי התרבות הנמוכים שלו בימים ההם. כי אסור היה אז ליהודי לרכוש נכסי דלא ניידי בכפר.

וישראל יהודי־כפרי, לא למדן ולא בקי, אך יהודי מאמין בד' וחי, בבטחונו. מכל סגלות הארץ לא נפל בחלקו מאומה, עני מדוכא היה, ורק יראת ד' אוצרו ובטחונו באלהיו — רכושו.

וקם בשעת דמדומי־האור בימות הקיץ בהשכמה, ויצא אל מסדרון הבית הפונה למזרח שמש, וערך שם „תקון חצות", והתאבל על חרבן מקדש ועם, והיה האבל היחיד בין כל יצורי הטבע הצוהלים ברעננות הטל.

כי בבית ישנות מלבדו שבע נפשות, שאינו רוצה להפריע מנוחתן, והנפשות מוציאות הבל בשנתן ומטמאות את האויר — ודברי ד' קדושים וטהורים.

וספר „תהלים" יקרא מדי יומו ביומו, והזדוגו רגשותיו ברגשות המשורר שחי לפני אלפי שנים. כי הבין ישראל פירוש המלים, ויחזה בהן הזות רוחו הוא, וימצא בהן גם סבלנות ומחאה אלמה כנגד רוע המזל, וגם תקוה ובטחון.

ורבצה עליו דאגת הפרנסה כקולר בצוארי הנדון למיתה. קשה, קשה היה, להביא טרף לביתו. אך חלילה לו להטא אף במחשבה לקנא באחרים, או להערים להנות משל האסור, כי תמים היה.

והאשה עוזרת גם היא לשאת בעול הבית, ומכינה אתו ביחד משקה חריף, יין שרף, למכור לתושבי הכפר. והתושבים עבדים משעבדים „להפריץ", מבקשים נחמה בטפה המרה והמשכחת, אך עניים מרודים הם...

וששה פיות מבלעדם, תובעים אוכל ומרף לקיבתם. והפיות — פיות ריבות־מגודלות, נערות־כפריות שגופן בריא וצריך מזון רב. ההלבשה פשוטה ומטולאה, אך הגוף דורש מזונותיו.

כי ברך ד' את ישראל בזרע נקבות שאינן יכולות להשתתף בהמצאת הפרנסה, נקבות עבריות שומרות הבית ואינן יוצאות בכפר... והבנות עולות וגדלות, עולות וגבוהות...

וככל שיגבה גדולן — שחה קומת האב. משא כבד רובץ ומעיק עליו: להשיאן לאנשים...

מאין, רבונו של עולם, מאין? — — והכפר פנה נשכחה, ובחורי־ישראל מוסבים ב„ישיבות" רחוקות.

ומשתוקק ישראל לנסוע לאחת הישיבות ולבחור לו שם התנים, כי רק לכאלה הוא נושא את נפשוי

ובנות ישראל צנועות במחשבותיהן, רק יש שחולמות הן אדות התן בן־תורה וקול נגון למודו כזמר מנגנים לאזנן...

אך דאגות יום יום אינן נותנות מרגוע. שאלת־הלחם דוחקת ומצערת.

וישראל יוצא תמיד הכפרה, סובב בין בתי האכרים העניים, מוזג להם כוס בחלופין על קמח גם או פירות, והביא מחיה לביתו.

ככה הוא סובב עד כלות השבוע. וכבא השבת ובאה מנוחה. הנפש מנערת מעליה את אבק החולין ומתקדשת.

והנשמה מרגישה עצמה בודדת, גלמודה. יהודי יחיד בכפר... אך ישראל מניח „עירוב" בערב שבת, והולך דרך רחוקה למען יתפלל „בצבור בין יהודים".

— — — — — — — — — — — —

שטף מים רבים היה בכפר. הנהר הקטן המזנק ומתפתל ממורד ההרים — גאו מימיו וישטפו על גדותיו. נשמו השדות, ונשטפו התבואות. והימים ימי סוף הקיץ לפני האסיף.

אחרי שוך המים וכניסתן לגבולן הרגיל, יצא ישראל הכפרה. ידע אמנם כי רוב האכרים נתדלדלו וכל עמלם נטבע במים, אך כלום יש ברירה? אשה ושש בנות... חיב הוא במזונות! —

כן הוא סובב בבתים. יוצא מאכר זה בידים ריקות, ונכנס אל השני בכדי לצאת גם מזה בחסר כל, אך בוטח הוא בד'.

עני ברכוש, אך בלבו, אוצר שמור, אוצר יקר — תמימות ובטחון...

ורגליו תועות במסלות. כבר נדד בכל המישור. קרן שמן זה שממנו תמיד מקור לפרנסתו. פה השדות ברוכים, ומפרורי הבעלים אף הוא וביתו נזונים. אולם את כל המישור שטפו המים...

והוא פונה במסלה עקלקלה המוליכה אל הגבעות. שם השדות גרועים, אבל גם המים לא עלו שמה... אפשר... היד ד' תקצר להושיע?

נכנס אל מעון אכר. „איוואַן, אפשר מעט קמח?" „אַיִן..." — „אפשר קמח דורה? אפשר סובין?" „אַיִן"! מצלצלת התשובה ודוקרת בלב ישראל.

ואיוואַן חומד את הנוזל שבכוס ישראל, אך מה לעשות אם מזונותיו הוא קמוצים ודלים. במחו נצנץ דבר מה.

„יהודי, — הוא אומר כשהתכונן ישראל לצאת — נזכרתי... יש לי מה, ואם תרצה בזה מוטב..."

„מה?" יוצאת מפי היהודי שאלה מתוך תקוה.

„עדשים... אך קשים הם לבשול."

„הבה אותם לי... אנסה לבשלם הרבה... אפשר..."

האכר הכניס מן האסם מדה מלאה עדשים. ישראל בחנם בעיניו, לקחם בידו, מששם. נראה לו גם משקלם כבד מן הרגיל.

„האם משדך העדשים?" שאל באחרונה.

„כן... מצאתים בגבול השדה אשר לי... במקום שהנהר הולך... המים הגאים סחפו חלקה משדי, ועתה מצאתי במקום הבקיע את העדשים האלה מפוזרים... אספתים הביתה. אשתי בשלה אותם, אך קשים הם כאבן ולא יכלנו לאכלם. נסינו לתתם להבהמות שלנו להחזירם שיחיו, וגם הם מאסו בם..."

„אנסה, תנה לי אותם לתוך שקי זה, ואמזוג לך..."

ישראל נפרד מן האכר, ועל גבו שק העדשים. והמשא כבד... אגלי זעה דומים להעדשים התגלגלו על פניו. ולבו מהרהר: אפשר הזמין לו ד' אוצר יקר? העדשים אינם עדשים כלל, בלי שום ספק. ואפשר הם פנינים? בימות נעוריו ראה פנינים. הסבתא התלבשה בשבת ברביד פנינים על מצחה. כמדומה שאלה דומים להם, אך הם היו מנוקבים...

בבאו הביתה התלחש זמן רב עם אשתו בדבר הקנין.

אחר ימים אחדים נסע ישראל אל הכרך. יהודי־כפרי צריך לקחת עצה מאחיו העירונים.

ודוגמה לקח אתו מסחורתו. אשר הראה למומחה.

„פנינים אלה נקובם יעלה לסכום רב, אך כדאי לנקבם כי לא מן הגרועים הם" — חוה המומחה את דעתו, והוא סוחר אבני יקר ומרגליות, וכונתו לבלי שבח את הסחורה, שמא יעלה לו לקנותה בזול.

וישראל פנה למומחה שני, עד כי נודע לו כמה יעלה מחיר נקוב הפנינים, וכמה יהיה שוים לאחר הנקוב. והנה הון אשר לא פלל — ערך הפנינים...

אחרי ישקלא וטריא עם סוחרי הפנינים, הביא ישראל את סחורתו אל הכרך וימנו לו אלפי אלפים שקלי כסף מחירם. ואוצר־משנה היה לישראל: האחד בלב והוא בטחונו ותמימותו, והשני בכים והוא עשרו ורכושו הרב.

— — — — — — — — — — — —

וישראל הכפרי נהפך „לגביר". בכל הערים מסביב עברה השמועה אך הוא לא שנה ארחות חייו והתנהגותו במאומה.

דעתו לא זחה ולבו לא גבה. בדירתו הצרה והדלה דר, ובהשכמת הבקר ההאבל על גלות השכינה וגלות העם, בלב תמים ורוח נכאה.

מעדנים לא עלו על שלחנו ותענוגי־בשר רחקו ממנו, רק לעניים נתן מכספו, ולמחוסרי־מזל היה לתומך. ראה עצמו רק כגזבר על האוצר אשר חנן אותו ד'.

ואולם להנאתו עצמו היתה רק מטרה אחת, וכל הרהוריו ומעשיו היו מכונים לשם זה: בנות בגרות בבית... ריבות פשוטות, נערות צנועות, אך כמעט כלן בעלות קומה אחת...

ויחלק את הונו להלקים. הלק חלק לבת, והלק לעצמו ולאשתו.

והדבר נודע לכל השדכנים בערים הסמוכות והרחוקות, כי גביר בעמו אינו חס על ממונו, ורוצה למסור אותו ליד בהורים תלמידי־הכמים אשר יהיו להתניו לוקחי בנותיו.

בכח הכסף השתמש להתדבק בכח התורה, „כי טוב סחרה מכל סחורה".

חפץ להמיר רכוש־עובר ברכוש־עולם, גשם בטל ברוחני־קים, הרוזי־מרגליות בפניני־התורה.

ומכל תפוצות ישראל התחילו להציע נכבדות. ערים רבות התחרו להאציל „מישיבתם" חתן לגביר.

ועשירים שמעו ויאותו להתחתן בו, כי ראו הון עתק אשר עליו יוכלו לבסס עשירות בניהם.

אולם בחל בהם ישראל. הוא לא בקש כבוד, להתהדר ביחוס ממשפחת נגידים ואפרתים.

גאוני - הרוח, אלופי - התורה, בעלי תריסין בגפ"ת, תרשישי־הלמדנות, ענקי־הבקיאות, עמקי־ההשגה, גדולי־המוח, את אלה אותה נפשו.

פנינים מצא ברפש, ופנינים־רוחנים בקש הפעם, כי גזבר נאמן חפץ להיות לאוצר שהזמין לו ד'.

ומשאת־נפשו נמלאה. לששת בנותיו לקח חתנים מובחרים, ששה מאורות במנורת התורה.

ומספרים כי בעל "פני יהושע" היה אחד מהם...

וישראל לא שנה ארחו גם לעתיד.

המטמון נמסר לו לכבוד תורה ולומדיה, ובתור פקיד שנתמנה עליו לא מעל בפקידתו.

ולעצמו ובשרו עשה רק שנוי אחד. את הכפר מקום מגורו עזב וישתקע בעיר קרובה למען יוכל להתפלל בכל יום "בצבור".—

ב) מספורי הנכד.

יהודי כשר היה. זאת העידה הזות פניו אשר שתי פאות מסולסלות וזקן ארוך בעל שתי קצוות היו הבית־דין הפוסק כשרותו.

ושתי לחיים הכלילות־עגולות, וערף אדמון־שמן וכרס מלאה, שוו על כשרותו הוד ויוסיפו לו לוית חשיבות.

ושתי עינים ירוקות־מימיות, שמתגלגלות תדיר בחוריהן בלי מנוחה, כתרות מסביב וכחושדות תמיד, הביעו איזו מגמה נעלמה, איזו כונה מסותרת.

ועל שפתו מרפרף תמיד צחוק. ויהי הצחוק חונף ומערים כלפי גדולים ממנו ברכוש, וגם היה צחוק־מר ומרעיל כלפי נכנעים לפניו. בצחקו היה רעל.

אולם על הרוב הביע הצחוק ערמה ותנופה, כי משועבד היה יעקב לאדונים, תלוי בדעת אחרים.

הוא שמש בתור "נאמן" בהפרופינציה.

משרתו זו לא הפיקה אמנה רצון מאתו. לא רק השעבוד מלאהו מרורות, כי אם ההרגשה שעליו להיות משעבד, ותאותו לנהוג שררה על אחרים.

ותמיד לא היה מרוצה, ומאומה לא ישר בעיניו, ושום בן־אדם לא יצא זכאי ממחשבותיו.

תמיד התאונן כי השכר מועט, מועט, ותוכו מחאה עצומה כנגד כל.

רק כשגלגל בערבים גלילי המטבעות — תחת השגחת האדון -- נוצצו עיניו בירקרק אביבי, ונפשו חשה שביעת־רצון שהופרעה לפעמים כשנזכר כי לא לו הכסף...

ואז הוא עוין את אדוניו היושב וטומן את הגלילים בארגז בטוח מאש, ומרגיש שנאה מסתרת ונמרצה אל נותן־לחמו. כלום אין הוא, יעקב, פקח מן האדון שלו? כלום אין הוא יודע יותר להערים ולהתחכם בעניני המסחר — למרות שהנהו יהודי מדור־הישן — מאדונו המגוהץ המתנהג כ„פריץ" ? —

ועיניו מתגלגלות במהירות, ועל פיו צחוקו הרגיל..

לעתים קרובות בא היצר ומרתיח את הושיו כל־כך עד כי יתריז כלפי מזלו אשר יעדהו להיות „נאמן". לו היה לכל הפחות הנוני, כי אז ידע כבר מה לעשות... קח בהקפה מכל הבא בידך, מכל נותן ומקיף, ואחר קמוץ את היד... ה„דייטשליך" סוחרי ערי־הבירה לא יתדלדלו, ואדרבה, לכשתרצה מצוה להפקיע מתחת ידם החזירית קצת הון ולהעבירו ליד יהודי־כשר...

והרהוריו מראים לו בעליל כי לאחר „שמטה" כזו נשארים בכיס מזומנים רבים, ואז משליכים אחר גו את החנונות ולוקחים עסקים גדולים בהכירה מאת „הממשלה"...

ותקפו יצרו להתעשר, לעשות לו הון, כי „הכסף" יענה את הכל", ובהגהה שלו „הכסף הוא האדם".

אבל — „נאמן" הוא, עבד לאדון־עשיר, ולא יותר. ובאמת „נאמנתו" זו רק התול היא. האדון משגיח בעצמו בשבע עינים, ואין הוא בן־הורין... לולא זאת כי אז... לא היתה כל עבירה בלל... האדון מקיל במצות, והוא הריהו יהודי כשר...

וככה נשארת משאת־נפשו רק בגעגעים. עשרו לא בא, מפני חסר אמצעים. וכמה שהרגיש עצמו אין־אונים, יותר בערה כאש תשוקתו זו במעמקי לבו. — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

בביתו היה יעקב „מלך".

האשה וילדיה קבלו מרותו, בשעה שבא הביתה, וגם מררתו אשר הטיל בם.

הצחוק החונף שם בהפרופינציה ל„האדון" קבל פה קו אחר, מבטל, מהתל, מכניע.

העינים הירוקות־מימיות חפשו רק מומים ומגרעות, ומבט־החשד שלו האשים את הכל.

האשה היתה לגבו השליח הרע המפזר את שכרו, והילדים „זוללים" המפריעים את התעשרותו, באשר בשלהם אינו יכול לחשוך מכספו ולעשות הון.

ומדקדק הוא לעצמו דוקא במאכלים טובים, בחתיכת בשר הגונה ושמנה, בפרפראות נעימות. הוא הפועל, הוא העמל — ולו היתרון, לבני־ביתו די בפרוריו.

וכבוא ימות שבת או חג, והביא לו הביתה מן הפרופינציה צלוחית משקה חריף וגם שכר.

ואז הוא מפטם את עצמו ומשטיף, מפטם ומשטיף. בין פטום לשטוף הוא שר גם „זמירות" וממלמל בינתים „לכבוד שבת". מן השיורים ימזוג רק לילד הקטן...

והאשה — אשה, נכנעת לתקיף ומושלת על החלש. סבלנית היא להגיש לבעלה ממיטב המאכלים שהכינה, ורגזנית כלפי הילדים התובעים גם הם...

ובת בכירה בבית. בימות החול היא תופרת לעתים, ויוצאת אל חברותיה לפרקים. סקרנית היא, אוהבת לשמוע את החדשות שבעיר. ובימות השבת היא כלואה בבית. בשעת בקור אביה בבית־התפלה, היא הוטפת שיחה עם השכנה או עם איזו רעיה. ובבאו, היא יושבת לה מן הצד אצל החלון במבשל, וקוראה בספר. רומנים היא אוהבת לקרא... שיחות האוהב והאהובה הן לה מיטב הספורים. ויש שתספר אחר כך לנערה אחרת את כל התכן. — אמנם אביה אינו גוער בה, אך מוראו על פניה כמו על כל הבית. ואדרבה לעתים רחוקות הוא משוחח אתה בלשון רכה. כן קרה פעם כאשר קטרגו עליו בבית־דין אדות „המדות" שהעלו הלודה וענש נשקף לו בגלל זה, שנגש אליה ויאמר: „התלבשי ולכי אל האדון השופט. הנני לפניו שלא יוריד את אביך אל האסורים. הן שפתך אתך בלשון הארץ... וד' יצליח דרכך".

ועוד פעם במקרה דומה, אירע כזאת.

הנערה לא סרבה, פקודת אביה היתה תקיפה בשבילה. אף לא התעמקה לחשב בדבר. רק בשובה באו הרהורים בלבה כי אמנם יפה היא. הזוכו של האדון ראיה לכך...

באחד הימים נזדמן ליעקב פתח־תקוה.

סוכן מעיר אחרת נכנס אל הפרופינציה, ויציע לפני האדון קנין „נירות ושטרות" שונים. והכל מן המשובח. אלה עם רוח־דיוידינדה ואלה הם שטרות־התוגר המפורסמים במעלתם היתירה כי יוצאו בגורל שש פעמים לשנה.

האדון סרב. כבר מונחים אצלו בארגז־הבטוח־מאש שטרות רבים ושונים, ויפטיר את הסוכן ריקם.

אך יעקב יצא אחריו וילחוש לו: „ר' יהודי, אני רוצה לקנות שטר תוגרי... ואולם רק בתשלומי שעורים קטנים." והעסק נגמר.

התשלום היה קשה, האשה והבית סבלו גם הם מזה, אך היצר להתעשר נצח בשעת סלוק כל שעור.

ולמאז הרהוריו עסוקים תמיד בשטרו, ומחכה לזכות בגורל. ודוקא את הגורל הראשון והרב.

באחד הימים הלפה שמועה בעיר, והשמועה מרעשת, מתמיהה, כלום אפשר?·

„ליעקב הנאמן" הצלחה רבה כזו?!

והשאלות רק תוצאות הקנאה והתמהון, כי כבר נודע ברור ששטרו זכה בגורל הראשון: סך שלש מאות אלף כסף!

ויהודי העיר מתחילים להראות פנים שוחקות, פנים מאושרים. הכל ידידים ליעקב. הכל מהללים אותו בתור „יהודי כשר", בתור גבר הכם ואדם המעלה, והכל מביעים לו השתתפות־של־שמחה לרגלי הצלחתו הרבה.

ויעקב היה ה„גביר" בעיר.

בכותל המזרח פנו לו מקום ובעלית „ששי" כבדוהו, כי על כן גביר הוא.

מני אז מתרועע הוא רק עם העשירים. הם מכבדים ומקדמים אותו בכבוד בחברתם. ואף הוא מכיר כבודם לפי ערך הונם.

השקפתו „הכסף הוא האדם" נתבלטה עתה ונתגבשה להכרה ברורה ולשטה מסוימה. ונאמן לדעתו זו, השתדל להוציא הרבה פירות מכספו ולהגדיל את הונו. כי בעל־הלואה גדול נהיה. וכמובן, הכל ע"פ היתר עיסקא.

ויעקב „יהודי כשר יחיד בדורו" כפי הבטחת רבים ממכבדיו ומחניפיו.

יש שאיזה יחיד מרנן אחריו בקול חלש: כלום צדקה הוא נותן כראוי לגביר כזה? כלום חיים יהודים רבים מעשרו?

ואולם באים הרבים — דעת־הקהל — וסותמים את טענותיו: גביר כזה בדורנו — ובעל צורה יהודית שכזו... זקן ופאות מגודלים, תפלה ומקוה, וגם להאדמו״ר שלי״טא הוא נכסף.

והאשה — אשה פשוטה. מן כל העושר הרב נהנה היא בשביל עצמה בהסרת המטפחת. מעתה לבשה פאה נכרית על ראשה אף בימות־החול.

הבת הבכירה מצאה כי לא לפי כבודה לרוץ תדיר אל החברות ושעתה, הפנויה מן הבקורים האלה, מסרה לתסרוקים ולהלבשה, וגם לקריאה בספורים במדה יותר מרובה, עד כי וחש לבה להשתלם בשפות אצל מורה. האב נאות לה בזה. ומדי יום ביומו בקר מורה־נכרי לשעה אחת את בית הגביר. — — — — — — —

ויעקב וביתו היו לשם בכל „הסביבות".

נודע כי יש לו בת בכירה „מושלמת בכל המעלות", ומכל העברים הציעו שדוכים משדוכים שונים.

„המהותן נכד להאדמו״ר פלוני והמהותנת מצאצאי גאון אלמוני" רומם המציע האחד את שדוכו, בהשבו כי גביר חסיד שכמותו בטח בכזה רוצה לבו.

הוא ענה במשיכת־כתף גרידא.

מאז ידעו כי אינו מדקדק ביוחסין, והסכימו כי אמנם עשרו כשלעצמו כבר יחוס גדול.

והציעו לפניו „בחור עלוי, בעל פשטליך שכדאי לקנותו לחתן".

הוא ענה בנדנוד האף.

ונודע כי לא ל„עלוים" בטלנים נושא הגביר את נפשו. והסכימו הבריות כי „חתן כזה יתכן לרבנים־בטלנים אך לא לגביר".

והציעו שוב שדוך לפניו: עלם משכיל, בן להורים בעלי־בתים, בקי בתלמוד ונושאי כליו, מליץ בעברית, ויודע שפות לועזיות.

הגביר ענה בפהוק קצר. ונודע כי גם כזה אינו רצוי לו.

נתבלבלו המציעים, נתיאשו השדכנים.

והאשה אינה מהוה „דעות" לבעלה. מתהלכת היא בפאה הנכרית ומשגיחה בצרכי הבית. רק הבת מתבגרת ונושאה עין אל בן־זוג, ולבה הומה לפלוני העלם המשכיל שהציעו בעבורה. — —

העיר הומה ורועשת: להגביר באים היום מהותנים. סקרנות תקפה את כל התושבים.

מתלחשים כי יעקב בעצמו צוה לאחד ממקורביו להציע לו את השדוך הזה.

„גביר שכמותו... בטח ברר לו מן המובחר..." מתפלספים רבים.
„הלואי, רבש"ע, במעמד כזה שדוכים כאלה לזרענו!" התברכו אמות רבות לרגלי שמועה זו.

ומטיילים בשוק הנה והנה, לדעת מי הוא השדוך, ואם יוגמר שם הדבק „בכי טוב".

כשיוצא מי שהוא מבית הגביר — שפחה או משרת — מיד כותרים אותו רבים וחוקרים. מקבלים הם רמזים כי הכל מוכן לסעודת „התנאים". רק באשמת הכלה המסרבת נמשך הגמר. שתי פעמים כבר יצאה החצרה ותבכה... אך הגביר יצא אחריה ויגער בה „כי המשכילים אינם שוים כלום", ואחרי פקודתו הנמרצה — שבה אל האורחים.

מתחילות שוב השערות: בטח ברר לו „תכשיט" להתן... אך בנות הדור הזה אינן מרוצות מבני־תורה ורוצות במשכילים.

בינתים יצא השמש. ויקרא לאנשים חשובים ועשירים אל „התנאים".

משבאו אלה אל בית הגביר, ראו ותמהו. מגולה שכזה... גוי ממש... הביע מבטם בתמיה זה לזה.

„ברוכים הבאים!" מקדמם הגביר בשחוקו הרגיל, ומציג את החתן לפניהם: „זה הוא חתני. יש לו הון מאת אלף כסף במזמנים... ולמאז מתפאר הוא בשדוכו.

מלגלג הוא בכל חתני אנשי־העיר. מהתל הוא באותו הצחוק־המבטל המיוחד לו בכל המיוחסים, התורנים והמשכילים.

ועיניו הירוקות־מימיות כמו מרמזות בגאוה: מאת אלף כסף — זו מדה היותר נשגבה...

חַיִּים שֶׁנִּפְסְלוּ.

שחרית של קיץ. רק זה עבר ביעף מבט־שמש ראשון, רק זה נשא רוח־צפירירי ריח דשא מעורב רעננות טל־בקר. ובין תלמי־פרחים וגני־אילנות העומרים אותו, עומד לו בית כמנמנם בזרועות הצמח שמנענע ומלחש לו שירת־שינה מסביב.

רק באכסדרא לצד מזרח, מקום שם נתקל קו־שמש מן הראשונים, נראה תנועה. מחדר־השינה יצא שמה אדון־הבית מר זילברנר, גופו השמן והעבה מעוטף מקטורן־בד לבן ורחב, רגליו היחפות תחובות בתוך סנדלים רחבים, אפו מסובל משקפים שמתאימים לראש־השב ולזקן־לבנבן המספר קצרים. אפילו קמוטי־הלחיים המלאים ותלוים, והמצח הרחב עם קפוליו־הגויליים מקבילים אל תמונתו הכללית.

אתו יחד יוצא ידידו מאז מר אלטמניש, שבא לבקרו ולגור בביתו לתקופת־הקיץ משך שבועות אחדים, כדרכו שנה שנה. גוף גבוה ורזה, פנים ארוכים שפויי־לחי וקלושי־שער, עינים כהות שקועות בחוריהן ואף ארוך ומחודד, מעידים גמידת חשבון ימים ארוכים.

שניהם יושבים להם על הכסאות קלועי־הערבים קרוב לדלת הפתוחה השופעת ריח־נעים מן החוץ, בהחזיקם בידיהם גליונות עתונים. אולם אין לבם פונה לקריאה. רק זה אתמול נפגשו אחרי שנה תמימה! לכל אחד מהם יש מה לספר ומה להגיד, אף כי אין יודע במה להתחיל. הלא חברים הם מנוער ורעים לזקנה! ובאמצע — בין הגבולים האלה — משתרעת דרך־חיים ארוכה, עם ציונים של שאיפותיהם, פעולותיהם, זכרונותיהם...

אחרי רגעי שתיקה נזרק מפי זילברנר: „כן, כן... אין כל מטרה „ותכלית" להיי האדם..."

„החיים הם הרכוש היותר יקר ונשגב", מתנגד אלטמניש.

„החיים! ומה הם בעצם החיים האלה? מספר־שנים ידוע של ערות ושינה... סך־הכל של רגעי־נחת ושעות־יסורים... למה? לאיזו מטרה?"

„האין לנו מטרות גבהות ונעלות שבעבורן כדאים היינו?"
„ואם כן? האם חיים אנו לשם המטרות הללו ומכונים מעשינו בהתאמה להן, למען הגיע לתכלית רצויה לנו? הלא הננו רק נפעלים... רוצים אנו בזה — ודבר שונה לגמרי יוצא לפועל..."

אַלטמניש לא ענה, רק העביר כף ידו על פני המצח, כהפץ להעלות מה בזכרון, תמונות שונות מן העבר מרחפות ועולות במחשבה. אז היו עדיין צעירים, ויחדיו ישבו על הגמרא בבית־המדרש עד כי עזבוה ויתנפלו בתיאבון על המליצות שבחוברות „כוכבי־יצחק", ועד שעברו אחרי כמה וכמה כרכורים אל שירי שילר וספרים מספרות זרה. אז היו צעירים ויחלמו — בתור לומדים־מעצמם — על השכלה, התקדמות ותקון־העולם... מה יפו אז ההלומות! — כשהגיעו לתקופת בגרות נפרדו דרכיהם. הוא נשאר נאמן להלומו, למשאת נפשו, ויתאמץ להגשים את דעותיו בחיים ולהתוות לו דרך על פיהן; הלא רק משאיפתו הכבירה להפיץ השכלה, בחר להיות מורה שפת אשכנז ותנ"ך בתרגום אשכנזי... אולם זילברנר נהיה לסוחר... ודוקא אין הצדק אתו, מחליט אלטמניש במחשבה, כשהתעורר ונזכר את שיחתם. למסור נפשו על ההשכלה, להעלות אור באישנים, להפך יהודים לאנשים, האין בכל זה מטרה רמה?... לא... הוא עבד באמונה לשם האידיאל שלו. כמעט לא דאג לעצמו ולעתידו מאומה ובהתאוששו לעשות לביתו, כבר הלבינו שערותיו מקחת אשה ונשאר רוק זקן...

זילברנר נשך קצות צפרניו, ונשקע בעונה זו בהרהוריו. כל יגעות השנה הריהו מטרד בעסקים, ורק בקרבת רעו מנוער זה, הנהו מסוגל להתרומם לעולם המחשבה. בחברת אלטמניש הרי גם מספרים יבשים מקבלים פיוט. אז... ימי הנעורים הנלהבים, הרעשנים, עברו... פכחות באה, מקום שאיפה בלתי־ברורה של השכלה עיונית, לקחה הכרה בהירה לסדור החיים בפועל ע"פ תכניתה. נשא אשה, עסק בישובו של עולם ויהי לבעל הון... והרחק מן העירה המזוהמה קנה לו הלקה בפרור טבול־צמחים, ויבן ארמון־קצינים. כונתו היתה להתרחק מחברה מסודרת למורת רוחו, מישוב־יהודים „מורדי־אור ונסוגי־אחור", ולהנהיג בביתו חיים חדשים, חפשים מעול העבר וגדרים חברותיים שהקימו קנאים... וכן התנהג הבית „בגבירות" ובנוכח התקדמות... עם נוצרים ארח להברה ויכבדוהו, בהכירם בו שהשתחרר מדרכי בני עמו. והילדים — שרק להם היה עמל ובתנוכם ראה מטרת חייו — הונכו בלי סבל ירושה, בנוסח הדש, אירופי... שפת הארץ וספרותה

מרננים אחריו „אנשי־שלומו" החסידים. בתחלה חשבו כי יצחקיל יהיה בחינת „ודע מה שתשיב", אבל עתה הבינו כי במדה מרובה מתעסק הנהו ב„שטותים" ויקדיח תבשילו, ויתחילו לרדפו למען השיבו מדרכו.

בראשית נד להם בלבו כי עינים להם ולא יראו, ואחרי כן בז להם... הכל כקליפת השום כנגד „ההשכלה בת השמים" המרוממת את האדם למדרגה אנושית...

הרדיפות לא החזירוהו, רק, אדרבא, הרחיקוהו מן „הקלויזים". ומאחרי שנחלץ מסביבה זו, חשב את עצמו לחפשי בכל: תינוק היה לשעבר... ההתנגדות היבשה מצצה את כחותיו, והחסידות ערפלה את רוחו בהבלים... כלום זו הוא היהדות? חלילה!

והעיר קטנה מאוד, והכל מראים עליו באצבע כעל בן־מרי. רואה הוא הכרח לעזוב את עירו, וסוף סוף זאת שאיפתו לבא אל עיר גדולה, אולם מוזרה לו כל שפה לועזית...

ובאותה השקידה המיוחדת לו, השקיע את כל רוחו בלמוד לשון אשכנז ע"פ ספרי־למוד־מעצמם.

בעשותו כבר חיל בידיעת השפה הזו, התחיל ממשש בספרים שונים אשר השאילם „ממשכילים" בודדים שבעיר.

עתה מצא כי אכן נפתח לפניו עולם חדש ורחב... פה יש יופי של יון... רגש היופי אינו משועבד להשכל המוגבל וקשה... ברעבון בלתי מצוי התנפל על ספרי הקלסיקים, ויהי שילר משוש נפשו, גיטה חיי־רוחו.

ועמקנות מוחו מצאה ספוקה בלמודי הטבע והפיזיקה ובשאר חכמות: דרוין בשטת התפתחות המין, קנט, ליבניץ ושופנהויער היו רבותיו אשר להם מסר כל הגיונו...

וכבר מפקפק הוא אם יש בספרתנו העברית איזו ערך... וגם אם יש בה צורך...

יצחקיל עזב את עירו.

שם בעירך הנך יצחקיל שנתפקר, יצחק בן חיים־שלמה, והוא כבר תאב להחלץ מטצבו זה ולהסיר מעליו כל סימן יהודי, רוצה הנהו להיות אדם. וזה אפשר רק בעולם הגדול.

כשנכנס לכרך, התחיל תיכף לבקש אפשרות ללמוד את השפה הלטינית והיונית. מזוין בשתי אלה יעמוד על הבחינה בקלות ואחר כך יוכל להכנס לאוניברסיתה.

„חפשי מן המצוות המעשיות, הפקר בכל, משוחרר מעניני היהדות הקטנונים" כך הוא רואה את עצמו. בלשונו: זו היא התפתחות...

לעתים מַשליך יצחקיל מבט מלאחריו, והוא רואה בתלמוד ונושאי כליו רק סופיסטיקה, בספרי־המחקר של חכמי ספרד רק חקוי אי־ערכי של חכמי־יון עתיקים שאבדו ערכם ואמתתם נתבדה, „ובהשכלת בן־מנהם" רק מעשי ילדות...

הוא הריהו אדם כללי, אוניברסלי, בעל השכלה יונית. אין גבולין ואין תחומין לאדם באשר הוא אדם. קצרי־הראות והלשי־ההגיון בראו גדרים בין עם לעם. יש רק שדרה רחבה של המון בני אדם, והם חסרי השכלה ותרבות שאינם יכולים להתרומם, ויש חוג קטן, יחידים מכל משפחות האדם, ששכלם התפתח הודות להשכלתם הגבוהה, והם עומדים ממעל לכל אלה...

כן, ניטשה בעצמו הביע רעיון דומה לזה במקצת ב„אדם העליון" שלו...

וגם אליבא דמרקס ואבזרייהו: יש רק שדרה רחבה של המון אנשים נענים ומשועבדים, והם מתגדרים כל אחד בגבולו הצר בתור „עמים", ועליהם רוכבים אנשים יחידים ונבנים מהריסתם...

— — — — — — — — — — — —

יצהקיל שנה את שמו לאדולף, שם זה מתאים ביותר לאדם בעל השכלה שמבקר את האוניברסיתה.

„התרבות האירופית" עליה כל גאותו. ואף כי ברור לו כי מושג „עם" הוא ענין צדדי לבן תרבות גבוה, בכל זאת... צדקו המחליטים כי רק לעמים החזקים יש זכות הקיום...

יהודים? — וכי גם אלה „עם"?! אין להם מדינה לעצמם, מפוזרים הוליות הוליות בכל העולם, מדברים בשפות שונות עד כי לא יכיר איש את אחיו... לפנים היה עוד יסוד לקיומם: הדת... אך מאחר שנתרופפה הדתיות בכלל, לא נשאר מאומה, ואין לעולם צורך בם...

צדקה שיטת התבוללות: על היהודים לרדת מעל בִמת החיים בתור „עם מיוחד", ולהבלע בתוך כל העמים אשר בקרבם הם יושבים.

השטה הזאת יש לו בסיס מדעי: היונים נתנו לעולם את היופי וחלפו מן החיים, הרומאים נתנו את החקים — ונטרדו מן הארץ, והיהודים נתנו את הדת — ובזה תמה משלחתם. מכל העמים

העתיקים רוצה רק ישראל להתקיים גם הלאה... זאת היא רק עקשנות־ יהודית!

ואדולף קים בפועל את היוצא מהשקפתו זו. אשכנזי הוא לכל פרטיו. את העם הזה מכבד, מספרותו הוא יונק, ומדוע לא ילוה אליו ?! —

„מעולם לא היה כל כך קרוב אל האמת־האנושית..."

ואולם — החברים האשכנזים זרקו מרה באשכנזיותו...

— — — — — — — — — — — —

ה.

שנוי רב נתהוה עוד הפעם בחייו.

הדחיפה מבחוץ הביאתהו לידי הרהורים מבפנים.

הכל הוא אורגני ומחויב כך להיות, תוקפים אותו הרהורים אין בשר זר מתדבק בגוף אחר... כן, האמת היא טבעית ולא בלתי טבעית. וכמו שהדבר טבעי כי יאהב הילד את הוריו, כן טבעי הדבר כי יאהב היחיד את העם אשר ממנו יצא. מימות נעוריו עולים זכרונות ומעוררים געגועים דומים לאהבה כזו...

ואהבה זו צריכה לכלול בקרבה את כל קניני העם, את עברו הגדול אשר רק זה עתה שם לב אליו להפשו בדברי ימים ישנים' את ההוה המר אשר העם סובל בו רדיפות וצרות בחמר וברוח, ואת העתיד שאליו אנו צריכים לשאת את נפשנו... כן, המוסר היהודי עולה בערכו על כל היופי שבאחרים... טהרת המשפחה, פרישות מתאוות גסות...

אכן צדקו הציונים והלאומיים בישראל. — האם להנם היינו משך אלפים שנה — גם אחרי שנטרדו שאר אומות העולם העתיק מן החיים — וסבלנו גלות מרה? האם לריק טפל רוח עמנו בספרות מקורית עדן ועדנים?

— — — — — — — — — — — —

„זיוף, זיוף, שקר, הונאת עצמו והונאת אחרים... — כן עומד אדולף באחד הימים ודורש באספה־ציונית של אקדימים — „עם קדום, עם עתיק, אנחנו. תרבות ישנה, עתיקה, לנו. עלינו להתגאות בזה, לעמוד ברשות עצמנו ולא להיות נגררים אחרי אחרים. עבר גדול לנו, ועלינו לעבוד בשביל העתיד. חיים אנחנו, ורוצים להיות!"

ומאז, כל העבודה הציונית בכרך רב־האוכלוסין הזה, נעשה כמעט רק בידי אדולף.

והוא נאמן לשיטתו זו. זמן רב לא הסתכל בצורת אות עברית, ועתה קרבהו המאור שבתורה שספג בימי נעוריו, ויתחיל מזמן לזמן לעיין בספרים עברים.

מנקודת־ראות אחרת עיין עתה בגמרא, וימצא שם אור אשר לא ראהו מקודם. ספרי משוררי ספרד האצילו עליו מרוהם, וספרות העברית היותר הדשה לקחה את לבו. בשירי ביליק ובמחקרי קלויזנער מצא הגות רוחו, ובכל חום לבו התקרב עתה אל הספרות העברית־הלאומית היותר חדשה.

לפעמים הוא מעביר לפני עינו הבוחנת את חליפות השקפתו, ומוצא הכל נכון.

אהרי התנגדות שדהתה המון בית ישראל ע"י סגופים וממשלת השכל שאין רוב הצבור יכול לעמוד בם, באה ההסידות להקל ולהמליך את הרגש היהודי „אפשר לאכול ולשתות ולעבוד את ד' משמחה" ולהיות יהודי. ואחרי ההשכלה וההתבוללות שלפי שיטתן מרוחק כל אדם משכיל — אם רק אינו מקיים את מצות הדת בפועל — מן העם היהודי, באה הציונית ותוכיה כי אפשר לבלי דקדק במצוות ולהיות יהודי, ובזאת השיבה נדהים לחיק ישראל.

רחמנא לבא בעי... הרגש היהודי זוהי היא נקודת־אור...

הנך אדם נאור, משוחרר מכל משפט קדום, וגם חפשי בדעות — אבל הנך יהודי כי זו חובתך. היהדות היא ירושה טבעית מאבות לבנים. טפות־דם נוזלות מעורקי ראשונים לאחרונים. והרוה היהודי סוף סוף מונח רק בטעמי המצות, בסבותן־מקורן הישראלי ותוצאותן המוסרית...

האמונה בעתידות העם, זו היהדות אצלו. הציונית הניה אידיאה גדולה, רבה, וכדאי למסור נפשו עליה.

ככה הוא עובד גם בפועל בהסתדרות הציונית, לוקה הלק בראש התעמולה, ומאמריו הציונים הכתובים בלהבת־איש ואהבת־הלאום, נדפסים בעתונות הלאומית.

בכה אמונתו הנלהבה מדליק אדולף אור היהדות־הלאומית בלב רבים...

ו.

ואולם רוח אדולף היא הר־געיש. לעתים הוא מפקפק אם „צרות אלפים שנה כדאיות למצא סופן ביסוד מדינה יהודית קטנה"... ולפרקים נראים בעיניו האמצעים הציונים והאגיטציה כה קטנונים, מעוטי־ערך...

ויש אשר הוא מהרהר: האמנם כח לישראל להתגבר על כל מכשולי הגלות ולשוב אל ארץ אבותיו? האמנם יש עתיד כזה לישראל? ואפשר לא בזה כחנו רב. שמא לא בדותא היא „התעודה" — כמו שסוברים רבים — להיות נפוצים בכל העולם ולהיות לאור עמים בהפצת המוסר ואהבת־האדם?...

אפשר זה גורלנו? תפקיד מיוחד לעם היהודי להפיץ דעות, ולהיות שאור שבעיסת העולם־הרוחני?... והלא יבא ישו ויוכיח בדתו, ויבא מרקס ויוכיח בשיטתו הסוציאלית?... ויבא בלוך ויוכיח ברעיון השלום?...

לאט לאט יקטן כל המעשה בעיניו. תואב הוא לאיזה מפעל גדול, ענקי, שבו ורק בו יתראה כח העם היהודי, שואף הוא לגלוי חדש של רוח ישראל... והוא נוזר ככה מן הציונות... מלא ספקות בתהו לא דרך...

— — — — — — — — — — — — —

ואדולף מונה עשרים ושש שנים לחייו, אחרי כל הגלגולים האלה...

טָעוּת.

א.

נפתחה מבפנים דלת אחת החניות בשוק, אשר ממעל לה תלוי שלט „יענטי בײנבין", ואדם זכר נראה בפתח, מאותו הסוג שקוראים לו „בעל - בית - נאה". יהודי גבוה, כרסני, בעל עורף שמן ופנים עגולים ואדומים, ששתי פאות צהובות ומסלסלות וזקן אדמוני רחב נותנים להם צביונם הרצוי. מגבעת של סמט על ראשו וקפטן שחור על גופו.

הפותח שלח את ידו לנשיקת המזוזה. סדר חבילה של מוך על הדלת מצד זה, וטלאי של ארג־אדום בצד זה. על הסף נשאר עומד, כמתאמץ להסתכל אל השוק, אשר ערפל לח, המרפרף בבקר זה, התערב בתמרות העשן, שנדחקו מן הארבות וישתלשלו באלכסון למטה, ויעננו את הכל.

הוא מפהק. למה מהר כל כך ללכת להתפלל... מדוע אין לשוב תיכף... כלום הפסיד מה לוּא התאחר מעט?... בבקר כזה אין הקונים משכימים לבא... אך בינתים עיניו האמוצות כמו מהפשות תרות מעצמן, ושפתיו כמלחשות מאליהן: „איי, איי, אין קונה... יהי מצער, ובלבד שיהי, כי העיקר היא „התחלה" של הפדיון..." הוא משתעמם, עוזב את הסף, ומתחיל למוד בפסיעותיו את החנות לארכה הנה והנה.

„בקר טוב!" לפנים החנות נכנסה אכרית.

„בקר טוב!" הוא עונה וממודד בעיניו את הקונה הזו. על שאלתו לחפצה איננה עונה מאומה, רק מעיפה עין על ארון הארג רגעי מספר.

„מה תקני... מה תקני?..." הוא מבהיל את השאלה הסטיריאוטיפית־החנונית.

„מה? — עונה האכרית בקול מתון בתקנה את מטפחתה האדומה, שמא זזה מן האזן — אני חפצה לקחת לי גייליק".

החנוני הבליט עיניו. ממילא לשון „לקיחה" הוא מבין. לסחורה זו לא יאמרו „לקנות" רק „לקחת". זו מזלה, שהכל לוקחים ואינם משלמים, למן הקונה עד החנוני. אכן גייליק?!

„מה את חפצה?" — הוא מנסה לגמגם בלשון הרותנית.

„גייליק הוא גייליק" *) שונה האכרית בבטוי בטוח, שאין לפון באמתתו. יודע החנוני שקשה לאזניו שפת הערלים, וממהר אל חצי־הדלת שבמערב החנות — אשר בה יתימר תמיד: רוצה אתה בחנות, רוצה אתה בבית — וקורא „יענטי! יענטיל!"

מיד נכנסה אשה בעלת קומה ממוצעת, גוף צנום, פנים רזים אך אציליים, שנזדקנו בערך שנותיה החמשים. בידה האחת היא מושכת כלפי המצח את מטפחתה, אשר מתחתה נראה שבים לבנה השומרת על צניעות השער, ואת ידה השנית היא מנקה בסינורה. „אַ, ארה... מה נשמע אצלך וסיליכי? מה חפצך?" היא מקדמה במתינות ובחבוב מעושה.

„היא רוצה איזו סחורה... שמא תהיה עתה התחלה טובה..." מעיר החנוני.

„תודה, מרת מושקובה, חפצה אני בגייליק..." אומרת האכרית, ונכר שנהנה היא מביאת החנונית, היודעת לדבר היטב בשפתה.

יענטי הורידה תיכף סחורות, חתיכות, חתיכות, והאכרית ממששה, כבסה ובדקה לאור החוץ. הראשונה לא קמצה בשבח, והשנית בגנות. התחילה השואה, שבועות, סרוב, משיכת האכרית מעל הסף לפנים, והנחה. ובהתרחק האכרית מבלי קנות מאום, כועס החנוני, אשר עמד עד עתה מן הצד כעד דומם: „כל החלומות השחורים על ראשה! התחלה כזו!"

„שאַ, משה'לי..." גערה בו יענטי, אשר גם נפשה התמרמרה „שמא תשמע..."

„אבל הן זוהי התחלה!"

„אמנם זו הרעה, הכל הולך אחרי ההתחלה..." ענתה בקול מאמין בודאות הדבר.

„והא ראיה: ערפל לח בחוץ... יום רע... מתחרט אני כי מהרתי לשוב מן הקלויז... — והוא נגש אליה ולוחש לה — ליפא שדכן הציע לי שם שדוך נכבד בשביל חייצי שלנו..."

„ליפא... ליפא... שדכן מוצלח! מי יודע איזה שדוך הוא יכול להציע..."

אם רצונו של מקום בכך, הרי גם ליפא שליח טוב... היום השכיל באמת למצא חתן כלבבי..."

„אפשר... מאין? המעיר רחוקה?"

*) מין מעיל־עליון קצר.

„אני משנן לך: שדוך הגון, לא פעם הזהרתיו, ליפא, הן תדעני. אני בעל־בית חשוב בעירי, וגם מקורב אצלו שליט"א. נדן אתן שני אלפים כתרים, החצי במזומן והחצי באדרכתא על ביתי... הבתולה שלי היא יפת תאר ומהוכמת. ד' מחלקות של השקולה כלתה בהצטיינות, קוראת ומדברת בשפות הארץ במהירות כיהודי מתפלל — להבדיל — אשרי... מובן איפא, כי אבקש לי התן ירא־שמים, למדן מופלג בש"ס, עוסק בתורה ובעבודה ומתנהג בחסידות... ואמנם הפעם כון לדעתי... ממש אתרוג מובחר".

„הלואי..."

„אתרוג... כמו איציק'ל שלנו, אך יותר בקי ממנו בתורה..."

„איציק'ל... ומי בחר בו בשביל בתנו שרה'לי, אם לא אנכי? התפאר שאתה מבין גדול! יש מבינות ב"ה בראש הזה..." מראה יענטי באצבע כלפי מצחה.

„איציק'ל הוא תכשיט... מקואות, קביעת עתים ללמוד „הוק" לבקרים... אברך יקר. אמת? ועתה — בינינו לבין עצמנו — הן תדעי, כי הייצי שלנו איננה ילדה. בת עשרים... ואם מזוגים לה התן כזה, צריכים למהר".

„בודאי כן... שרה'לי היתה צעירה ממנה כשנשאה לאיש..." מסכימה יענטי.

„שרה'לי שאני... הן איציק'ל היה השידוך הראשון, שהוצע בעבורה, והיא הסכימה, ומיד נגמר הדבר. אך הייצי תחיה, בוררת הרבה. כבר הציעו שדוכים אחדים, והיא מסרבת. נכדו של ר' בצלאל היה בודאי תכשיט, אך, הלא תזכרי, בכתה אז... מצערתנו... יענטי, מסיים משה'לי בקול מהליט, שלא הורגל להשמיע — את אם... את יכולה לדבר אתה... שבחי בפניה את השדוך הנכחי... אמרי לה".

„וכי שבחי מועיל? היא הכמה כמלכת - שבא! גם בשדוך זה לא תרצה... למה אשלה אותך ואותי? — היא רואה איך אני מושחרת אצלך, איך עלי להיות „הסוחר" במקומך... היא מבינה".

„ובכן?..." שאל משה'לי בקול רוטט.

„ובכן צריכים לבקש סוחר... בעל, שיתן פרנסה... אינה כלל אי־צודקת בזה..."

„כלום מה הסר לאיציק'ל? מלוה־ברבית מצוין ומצליח..."

„איציק'ל הוא איציק'ל... אך האחרים הם חובשי - תגור, בטלנים. אינם יודעים לבוא בסוחרים, והאשה האטללה מכרחת לפרנס אותם..."

משה'לי חש כעין עקיצה כנגדו בדבריה האחרונים, וישם קץ לוכוח.

ב.

בחיי החנוני משה'לי בא שנוי בזמן האחרון. כמקודם הוא פותח את ההנות, ולכל דבר ממכר יקרא את יענטיל „העזר" שלו, כאלו אין לו הרשאה לעשות מה מדעת עצמו, אך רוחו, השקט ושאנן תמיד, אבד את שווי־משקלו.

עומד הוא עתה אחרי הצהרים נשען לשלחן, תוחב ומצליב את שתי ידיו בשרוליו, נושך את שערות שפמו, שזה סימן, כי הרהורים נגרשים בקרבו. „אָ, ימים באים!... עירנו היא לגבי יהדות בחינת ארץ ישראל־קטנה. אני בעצמי הנני מן בעלי־הבתים החסידים כאן, עודי מתנהג כאבי ז"ל: עריכת „תקון־חצות", מעט משניות בכל שחרית, עיון בספרי מוסר, ולפעמים בערב גם דף גמרא... והנה הבת שלי — נערה צנועה ג"כ — כבר מואסת בדרך הלזו... סוחר היא מבקשת... אמנם קשה הפרנסה בעתים הללו. אבל בחור סוחר, מלבד שאינו למדן, גם יהדותו אהרת לגמרי... צוארון מהודק... איי, איי, ימים רעים..."

בפתח נראתה תמונה. אדם גבוה, בעל כתפים רחבות, פנים שמנים, שפם מסולסל למעלה, עינים מביטות ישר, הנושא על זרועו מרבד מנומר ובידו אמתחת קטנה, מרים בידו השנית את הצי־הצילינדר מעל ראשו, נגש אל משה'לי ואומר אשכנזית: „האכבד לעמוד בפני האדון יענטי בייגבין?"

„המ... מסתמא — הוא מגמגם — זוהי חנותי... הפריץ הוא סוכן־נוסע?..."

„שמי בלוי, סוכן התעשיה־של־בד הראשית במורביא. הפבריקה הזאת היא מעולה... עושה עסקים בפעם הראשונה בגליציא... כבר השגתי בעבורה את הקונים היותר נכבדים. יואל האדון לבחון את הדוגמאות..." הוא אומר אשכנזית, פותח את אמתחתו ומוציא חתיכות קטנות של בד. משה'לי מעיר, שיקרא את אשתו, מפני שהיא מבינה גדולה על סחורות. הוא נגש במהירות אל חצי־הדלת וקורא „יענטי! יענטיל!" והיא באה מיד.

„אכבד, מדאם! — סוכן הפבריקה הגדולה מסוג זה — קורא לעומתה הסוכן בהרמת הצילינדר — הנה הדוגמאות..."

יענטי נצבת מעבר לשלחן, בוחנת את החתיכות, ושואלת — בהתאמצות לדבר דוקא אשכנזית — על מין אחד: „כמה מחיר הבד הזה? אך בזול, כי מבינה אנכי...“

„מחירו שלשים צ״ל המתר“.

„ביוקר. אולי תקח עשרים ושלשה? ואקנה תמיד אצל האדון...“

„נעים לי מאוד... אך מן המחיר הקצוב אין לזוז... אנו אורגים רק סחורות משובחות ולא זלות“.

יענטי מתאוננת, כי העיר קטנה, אין נצרכים לסחורה מובחרה. העיקר הוא הזול. אגב הראתה לו את בקיאותה במסחר, ונהנה בעצמה מדבוריה אלה.

הסוכן האזין באדישות גמורה, סגר את אמתחתו, ויפטר.

„צרה־של־סוכן כזו לא ראיתי עדיין, אמר משה׳לי לאשתו כשעזבם, אינו מדבר מלה יהודית... אינו מאיץ בנו לקנות... בטח אף הוא יהודי, אך מאותם שקוראים להם „מורבטשיק“... הסוכנים מכרינו הם אנשים אחרים ופשוטים, ולא כמגוהץ זה... יהודים שנתפשו לסוכנות עם כל הסימנים: מלובשים כגוים, מגולחים כמוהם, אך מדברים יהודית, ובעצם יש בם עוד ניצוץ יהודי...“

„כן... מסכימה היא לדבריו, ובין כלם משבחת אני את דוד יודמאַן...“

„מי זה? השחרחר קצת? סוכנו של פולק?“

„כן... זהו אדם הגון ויקר... נשמה נפלאה... אני מחכה לבאו, כי כבר אפסו אצלנו מטפחות־הדיביט, שאינם נמצאים רק אצלו... וצריך אתה לדעת, כי סחורה זו אינה נתנה בהקפה... אך יודמאן נותן אותה לנו...“

„אַ, זה?! זהו באמת אדם אחר...“

„אדונו פולק בוטח בו מאד... מקבל הוא מאתו שכר הגון להדיש... סוחר... התדמה כי חייצי שלנו אינה צודקת? פקחית היא.“

„מה? מה את אומרת? אם עלי לקחת סוחר כזה, מוטב שתשב בצמות לבנות... ואת תסכימי לחתן כגילו?!“

„לאו דוקא... אמרתי כי טוב לקחת סוחר... ומה גם שהייצי הפצה בכך. אין כופים היום את הילדים...“

הדמיון בלבד בין יודמאן ובין התן בשביל בתו, גרה את עצבי משה׳לי, הנרגש למיום שמצא גם באשתו מתנגדת לחפצו, לקחת בחור מושלם וחסיד... חושב הוא, כי עוד ידבר עם יענטי קשות

וימנה לחפצו... למועד אחר... ומאשר הגיעה שעת מנחה הלך לו עתה אל הקלויז, ויענטי נכנסה הביתה ותשלח את חייצי „לשמור את החנות" כחצי שעה, כי עם השכה נוהגים לסגרה, באשר סחורות אריג אין קונים לאור הנר.

חייצי — נערה בעלת קומה ממוצעת, פנים עגולים הדומים לפני אביה, יופי בינוני, וראש מסורק ברוב כונה — יצאה החנותה, ובידה רומן פולני, כי אוהבת היא בכלל את הקריאה תמיד. יושבת היא לה על ספסל, פותחת את הספר, וקוראת בלחש באגרת המונחה בין הדפים: „לעלמה הכבודה מרת ביינבין! אוצר שלי! איני מדקדק מי חיב תשובה למי, כי כתיבתי משביעתני ענג כמו הקריאה, ממקום אחד הכל בא ולמקום אחד הוא שב... הבנתי, כי יש לך מלחמת־הגנה כנגד השדוכים... באה העת, כי אפנה לאביך הנכבד... אקוה לבקר אתכם אחרי חדש אחד, ואז אשמח לראותך פא"פ ולעשות שם דבר־מה בשביל עתידנו... היי שלום. מוקירך ד. יודמאן".

היום אחרי הצהרים קבלה את המכתב, ובשעה שאמרה לאמה כי תלך אל רעותה דבורה, הובילוה רגליה אל הדואר, ושם מצאה את המכתב „פוסט־רסטנטה". כשתי שנים היא מחליפה אתו אגרות באופן זה, אך שום מכתב לא זעזע אותה כזה של היום. חפצה היא בגלוי הסוד לאביה, ויראה ממנו... לאמה גלתה לפני שבועות מספר את האמת, שחפצה היא ביודמאן, יען אדם מן הישוב הוא, סוחר משתכר, ואשתו לא תצטרך להתעמל בשביל פרנסה. אך לגלות לאביה!... אי אפשר... יעשה זאת דאויד שלה בעצמו...

הא! — וכי לאמה גלתה את הסבה האמתית? יהודיה פשוטה זו, שכל ימיה עסקיה בפרקמטיא וב„נחלת צבי", אפשר היא תשיג את שאיפותיה? לה חסרות בודאי התפיסה וההשקפה הזאת... ובהנאה עצמית היא צוחקת: אני מרוממה ונעלה כבר על הפנטיקה... שילר המשורר שלי פקח את עיני ויפח בי רגשות אחרים... כן, דאויד הוא אידיאל! אדם שראה את העולם, שאינו מתעפש במקוה, שיודע את יתרון האשה על הבעל... אדם נאור ומשכיל, ציוני, דייטש! — „קלארא אהובתי, רצונך בכך או בכך?" ידבר אליה באמרי־חמאות... והיא משוה לנגדה את עתידה הנעים... ובדמדומי־הערב היא קוסמת בדמיונת את הפגישה הראשונה, איך בא אז ויקח את לבה...

החשכה נקרעה משולי העבים, אשר בלעו את השמש במערב ותרד אל העירה, ותתגנב לתוך החנות.

„...ערב טוב, עלמה ביינבין!" מצלצל פתאום קול כל־כך ידוע. חייצי מתעוררת ממחשבותיה. האמנם זהו קולו, או אולי מצחק בה דמיונה? —

„אַ, מר יודמאן!..." והיא שולחת לו ידה בתמיה.

„תשתוממי, יקרה, — היא מתחיל בהוכחו, כי אין שומע — שבאתי קודם הזמן המיועד? ע"פ מקרה קבלתי אתמול צו מן הפירמה, לנסוע קודם בערים האלה. ואני רוחש לה תודה בעבור זה... מכתבי משלשום קבלת?..."

„קבלתי, דאויד, קבלתי..." ועיניה הממללות מכונות אליו.

„ברצוני לדבר עם הוריך, התרשיני?..."

„עשה כפי בינתך... אמי כבר יודעה. היא מסכימה... רק האב... יהודי מעולם ישן נושן, פנטיק..."

ברגע זה נשמע קול יענטי, הקוראת מפנים הבית: „חייצי, מדוע לא תסגרי את החנות?"

„אמי — היא עונה מיד — בא ארח..."

האם יצאה החנותה, הכירה קולו של יודמאן, ותבקשו להכנס הביתה. חייצי רוצה לסגור את דלתות החנות, אך דוד מקדים לה, ושלשתם באים אל החדר המואר.

„ואיה ר' משה'לי?" היתה שאלתו הראשונה של יודמאן אחרי שבתו. פניו השחרחרים והרצינים וזקנו העשוי כפי טעם הצרפתי, נתנה לו תמונה מנומסת, ובגדיו האירפים הראו פשטות, אך טעם.

„בעלי הלך להתפלל מנחה־מעריב. יוכל היות שישאר שם ללמוד דף גמרא, או יבא לביתו וילמוד", מטעימה יענטי בגדלות את דבריה האחרונים.

חייצי מתאדמת ומעירה בהתנצלות „אבי הוא אדם מדור הישן... רגיל הוא בכך..."

„טוב מאוד..." עונה דוד. „לוא ידעתי את התלמוד ולוא היה לי פנאי, כי אז אולי ישבתי אף אני לשאוב מים חים ממעין קדומים זה..."

בחדר־הבשול נשמעה פתיחת הדלת. יענטי מהרה שמה, כאלו ידעה שבעלה בא. „הסוכן יודמאן בא עתה... יושב בביתנו..." היא מלחשת לו.

„למה הבאת אותו הביתה?... סחורה תבחרי מחר בבקר בחנות..."

„שא... קבלהו בסבר פנים יפות... שכחת, כי נזקקים אנו לו בדבר הקפת מטפחות הדיביט?..."

שניהם נכנסו. דוד קם בפני משה׳לי, ואחרי שאילת - השלום ישבו אצל השלחן.

„מה נשמע חדשות בעולם?״ שואל משה׳לי בכדי לצאת ידי שיחה.

„מה מצב המקחים של הסחורות בסיזון החדש? התוכל להוזיל איזו פרוטות על מטפחות הדיביט?״ שואלת גם יענטי.

„אם יש רק יכולת כל שהוא, אז אני מוזיל בעדכם תמיד..״ — עונה דוד, ומוסיף — עתה בערב לא תבחרו, הא? אי אפשר להכיר את הצבעים בדיוק... אני לן כאן, ותוכלו לבחור בבקר. כן?״

„בודאי כן...״ מסכימה יענטי.

„אם כן אלך לי — קם דוד ממושבו — ולא אבטל את ר׳ משה׳לי מלמוד הגמרא...״

„חלילה... — מתנפלת יענטי לתוך דבריו — בעלי אינו בטלן. זמן תורה לחוד וזמן סחורה לחוד... הלא תשתה אצלנו תה?...״

מבטה של הייצי פעל, שיתרצה דוד להשאר עוד ולבלות פה את הערב. — — — — — — — — — — —

ג.

באכסניה „הנשר הזהב״ התקבצו הנוסעים בערב שבת בין־השמשות אחד אחד, אמתחותיהם בידיהם ומרבדיהם תלוים על שכמם.

„אַכְבד״ קורא האחד בהכנסו, בשאילת־שלום להנמצאים. „הנה ההנס הויני!...״ הוא דופק על כתף בחור ארוך וצנום בעל רגלי־הסידה.

„פרווס קרקבן לבובי!״ מקדמים הם שוב בצחוק את אחד משלהם. „אָ, זולל סטניסלאי!״ הכל שוחקים.

„איך מתנהלים העסקים?״ „העשית נסיעה ארוכה בשבוע זה?״ „המתרבה הקונסום שלך לסזון הבא?״ „ההיו לך שמטות רבות בזמן האחרון?״ — כה עפות אחר כך שאלות רציניות בין הנאספים האלה, שהם סוכנים - נוסעים מכל הסוגים, אשר זה דרכם לבא בכל ערב שבת לעיר מרכזית גדולה באכסניא אחת, כי לשהות בשבת בערים הקטנות כל אחד לעצמו — משעמם.

יש מהם היוצאים לטייל או לשמוע זמרת החזן עם המשוררים בבית הכנסת, ובערב מתכנסים הם כלם לחדר־האכילה הגדול ואוכלים שם על שלחן מיוחד בשביל החברים לנסיעה. שיחה עליזה משתזרת והולכת הלוך והסתבך יותר ויותר. זה אומר חדוד וחברו מתחרה להעבירו בהתולו, והכל שוחקים.

„חברים! — קורא פתאום האחד, יש בידי להשפיע לכם משקה בערב הזה!"

„טוב! הבה..." עונים קולות בלולים.

„המשקה יתן לנו אחד מחברינו פה, אשר שמעתי, כי בא באירוסין..." הוא מוסיף להתמיה את כל המסובים המביטים אחד בפני רעהו.

„יעמד החתן ר' דוד יודמאן! מזל טוב!" הוא מחקה קול הקורא בתורה.

„האמנם? האמת? מזל־טוב! הידד! מזל־טוב!" קוראים כלם ברעש, ולוחצים ידי דוד.

„משקה! משקה! ונשתה לחיים..."

„משרת, יין!" פקד יודמאן, כלם ישבו על מקומם, את דוד הושיבו בראש השלחן, והכוסות צלצלו בהתנגשם לכבודו.

„קולגה! יבדה האחד, מה ראית צפור תמה להכנס לכלוב סגור? הכבר קוצצו כנפיך ואינך יכול להתעופף הפשי, כי תשתעבד להוט־שני הנראה כמשי ומעיק כעבות עגלה?"

והשני עוזר על ידו, חציו מהתל והציו מדבר ברצינות: „זהו שגעון של אדם בריא! הסוכן־הנוסע מביט על כל העולם כעל מלונו! בכל העיר ימצא את ביתו בלי מס ובלי הובה. איי, יודמאן, מס גדול אתה שם עליך. אשה היא לוקסוס רב. כובעות ורעלות, שפחות ומניקות... ואתה עודך עול ימים בן עשרים ושש."

„חא, חא! ילדים הוא צריך... שוהק השלישי — להביא נפשות לעולם ולצאת חובה כנגדן! אם בנים הרי גימנזיות, ואם בנות הרי נדוניא..."

דוד שחק אתם ביחד, אך כשנשתתקה ההבורה, ענה חלקו: „לכל אדם יש השקפה מיוחדה ומסוימה. לי נראים חיי המשפחה כאוצר כל סגלה. עתה אני נע ונד כל הימים, מבלי גבול ותכלית. לעתיד ישונה הדבר: כל הרפתקאות ותלאות הנסיעה אשא בלי בלי תלונה, בזכרי, כי יש מקום שנקרא שלי, ואשר שמה אבא לכל שבת, להתענג על מנוחה שלמה, ולהוסיף כה לעבודת השבוע הבא..."

„אני מכריז, כי דוד התגעגע לקוגל ובצל של שבת, לכן עשה מה שעשה. דבוק של הסיד מדבר מגרונו..." קרא האחד.

„שתוק, הביבי! גער בו השני, כשאדם מזקין וכחו אינו יפה לחיים, הוא בא בשם השקפה, הנוצרה לכתחלה בשביל חלשי־המה,

מוגי־הלב ותמימי־השכל... יורמאן הוא איפא הזקן בינינו!" — שחוק אדיר היה ההסכמה על השם הזה.

"רבותי! השתיקם השלישי, יין שתינה, ואיננו יודעים דבר. יראה לנו את תמונת בחירתו, יספר לנו אם יקח נדן רב"... "ואם כלתו פרופה ב"מגן דוד", כי הלא ציוני הוא יורמאן", משלים הרביעי.

"ספר, ספר הכל" פונים כלם לדוד ברצינות.

"טוב... אספר. ראשית אגדכם, כי, אם אמנם יש נדוניא בינונית להכלה שלי, אך הכסף לא נחשב בעיני מאומה... אני בקשתי בת־ישראל כפי מושג שלי, ויצאתי בזה גם ידי חובתי בתור ציוני. יהודית וציונית היינו הך. שחקו עלי, אך אצלי זהו עיקר. המחותן הנהו יהודי בעל־ביתי, נזהר על קוצו של יו"ד, אדם טבעי בלי התחכמות, והמחותנת היא אשת חיל יראת ד' כאחת האמהות. הנהגת הבית פשוטה, מכל זוית נשקף הצביון היהודי, ובאויר כמו מרחף הפתגם: "חיבים לסעד לב יהודי ואין בודקין למזונות..." כל המנהגים העברים הטובים העתיקים עודם נשמרים שם בטהרתם, מבלי תערובה של חקוי מעשי הגוים..."

"דרשה שלמה אתה דורש... — מפסיקו חברו — ספר איך נקשר השדוך, הע"י שדכן?"

"זה כשנתים ימים, אשר בקרתי בפעם הראשונה את הבית ההוא' ואומר אכן פה מונח גורל עתידי... את העבר שלי לא הכרתי, כי הורי מתו עלי בראשית ילדותי. חנוכי אצל דודי היה באופן אורתודוכסי, אך כאשר באתי לעיר הגדולה, פרקתי מעלי חלק רב מן היהדות... המקרה — או אולי ההרגשה, אשר נרדמה בזוית שבלב — הביאני במגע ומשא עם ציונים, אשר למדוני להכיר את הבלתי־טבעיות שבחיינו, ואת יחס ההוה אל העבר הגדול. אז נדמה לי, כי כך הוא גם יחוסי הפרטי ביני, המופקר, לבין הורי שהיו אדוקים... התגעגעתי איפא לשוב לסביבה זו, שבאתי משם. מובן, כי לא לשוב לגיטו בכל המתנגד שם לרוחי, היה הפצי... "עתידי מונח בבית היהודי הפשוט הזה", אמרתי אז לנפשי. אמנם החלק האירפי שבי נלחם בכל משפטים קדומים... אך הכלה הכריעה את הכף לטובתי... מאושר אני, כי מצאתי את בת־זוגי בבית ההוא, אשר הוא לי ערובה נאמנה על יהדותה — או ציונותה — של העתידה להיות חברתי בחיים". — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

ובאותו יום השבת אחרי שינת הצהרים ישבה יענטיל מלובשה בשמלות־שבת ובפאה־נכרית גדולה במקום המטפחת, ותקרא מבעד למישקפיה מתוך ה„צאינה וראינה".

„בחיי הקדוש כותב..." קראה בנגון מיוחד ובהטעמה רבה. ופתאום הפריע אותה קול פתיחת הדלת. שכנותיה, שתי יהודיות זקנות, באו לברך אותה בברכת מזל־טוב לרגלי הארס בתה.

„מזל טוב! — הן קוראות בנשימה אחת בעודן עומדות — השם־יתברך יעזור לך לשבוע נחת ולראות בני־בנים".

בפנה האחרת אצל החלון ישבה הייצי, שקועה בכרך־שירים של שילה, כאלו תתנה שם אהבים עם המשורר... עיניה נוצצו, לחייה הבריקו מאשר־פנימי, ובכל פעם היא ממשמשת את שער ראשה, להוכח אם הסרוק עלה יפה. בשבת קשה לה לסדר את השערות כפי טעמה, כי עליה למהר ולהשמר מאימת אמה, המשגיחה לכל תעבר עבירה בסריקה...

„הנה הכלה בעצמה... קראו השכנות, כאלו גלו אמריקה חדשה — מזל־טוב, כלה!"

הייצי נענעה בראשה מרחוק. השכנות ישבו להן אצל יענטיל, והאחת פתחה את השיחה בשאלה: „הלוקחת אַת חתן לבתך כפי שראוי לכבודך?"

„בודאי כך... — עונה יענטיל בהסירה את משקפיה — לולא הי׳ה לפי כבודי, לא היה שלי..."

„אומרים — מתחילה השכנה השנית — כי זה איננו כבר אותו התכשיט היקר כחתנכם איציק׳ל...."

„אומרים... — עונה יענטיל — וכי מה הבריות אינן אומרות? יאמרו מה שיאמרו. בני־אדם עוינים ומקנאים. אמנם החתן איננו הסיד... כמו כל הבחורים בדורנו... אך אדם הגון שאין דוגמתו בעירנו... דברן אשכנזי... יכול לעמד בפני כל פריץ... ומשתכר להדיש יותר מן הגביר של עירנו... הייצי שלי לא תצטרך לסבול קור בחנות כמוני..."

„כלום מה בכך אם הנהו קצת „אשכנזי"? — מסכימה האחת — אבי ז"ל סחר תמיד למדינות אשכנז, והפליא תמיד את תמימותם והרדותם של יהודים־אשכנזים רבים..."

כשהסבירה יענטי פניה אליהן, העירה השנית: „לבעלך ר׳ משה׳לי לא אמרנו עדיין „מזל־טוב"... איהו עתה?"

„בעלי הלך לקלויז... הוא לומר עתה... משם הוא הולך אל הצדיק שליט"א, ובערב ישוב הביתה..." עונה יעגטי בצחוק־הנאה.

מן ההדר השני נשמע קול נושא־האגרות: „מכתב!" כרגע קפצה חייצי ממקומה לקראתו, ועי"פ בקשתה המיוחדת קרע את המעטפה. בפתחה את האגרת כמעט שנזדעזעה מרוב אשר, וקול גדול דופק וקורא בלבבה:

זה כתב ידו!... והיא קוראת: „אוצר שלי! הפעם הראשונה היא לי במשך ימי חיי, אשר אוכל לברך נפש קרובה לי מאד בברכה היהודית הנחמדה „שבת טובה", ויהי רצון שיהיו חיינו שבת־ארוכה ערוכה בכל טוב. קבלי בזה את תמונתי כחפצך. סלחי על קצור מכתבי, כי כותב אני בדרך, והשעה דחוקה למסלת־הברזל. אני שלך, דוד".

חייצי מוציאה את התמונה, וצוללת בה במבטיה. אכן זה האיש שאליו קויתי — היא כמו מלחשת לעצמה — הנה הראש הזה בבלוריתו היפה... נראה ממש כ„פריץ". לא נכר שזהו יהודי... אדם מודרני, נאור! — — והיא מתארת לה את העתיד הנעים בלכתה אתו יחדיו לבקר את הוריה, לא כמו גיסה איצקיל ההולך לבדו ואהותה שרה ההולכת לבדה... היא תלך אתו יחד גם לבית־הכנסת... אז יאמר הוא: „קלרא שלי, אני אמתין לך אצל החצר, ברדתך מעזרת הנשים" והיא תנענע בגחוך „כך, דאַווידּ, כך..."

לבה מלא אשר־אין־סוף. חפצה היא לגלות קצת מתענוגה לאמה, אך תיכף מתהרטת: „האם היושבת על ה„צאינה וראינה" לא תבין להגיגי..." ולזכר הצאינה וראינה שפתיה כמו מתעקמות מאליהן בבוז ושאט נפש, אך העקום מתישר בהעיפה עיניה על התמונה וממנה על המכתב, אשר דמדום בין־הערבים פורש עליהם צעיף־של־סוד.— — — — — — — — — — — —

במוצאי שבת, כשישב ר' משה'לי ויגמא תה, לגימה, לגימה, הקריאה לפניו חייצי את המכתב, והוא שומע ונהנה. אבל בהסתכלו על התמונה, כמעט שעצם את עיניו, והלב פועם, פועם... הצוארון הקשה והלבן מצערו... בלורית... מעשה גוי... וגם הפאות אינן, אוי, אוי, אוי...

קול השדכן ליפא, שנכנס בקריאת „שבוע טוב", ההזיר לו את מצב־הנפש הקודם.

„שבוע טוב! שב נא ר' ליפא..." הראה לו על כסא סמוך.

„ראשית כל: מזל־טוב! זה עתה בשעת מנחה נודע לי הדבר. באתי איפא לדרוש דמי־שדכנות, המגיעים לי“, אמר בשבתו.

„שדכן היה אמנם אחר, ר׳ ליפא, אך בכדי שלא לקפח אותך — הא גם לך“, והוא מוציא ג׳ כסף ומוסרם לו.

„חלילה!“... זה יהי שכרי? בא אני בטענה... — אומר ליפא בעזות־מצח — כמה פעמים כתתי רגלי אליך ואקרע נעלי... אך אתה דחיתני תמיד באמתלא: בזה מצאת רק מעט תורה, ובזה רק מעט הסידות... ואתה ליפא־פתי לך ולמד, כי פירוש המאמר „בן־תורה וירא־שמים“ הוא ע״פ הנוסח החדש: „גוי בעל שפם מסולסל...“

שרטו הדברים עמק בלבב ר׳ משה׳לי, אך נשך את שפתו ויוסיף לליפא עוד ב׳ כסף, בכדי לפייסו.

הייצי רמזה מרחוק לאביה, כי לא יוסיף, אך השדכן כמו הרגיש בדבר, ויפן אליה: „מזל־טוב, כלה! ולי לא יכלת לאמר, כי חפצה את ב„דייטש“?! מה הפסדת, לו חשתכרתי אני דמי שדכנות?“

„מה שעבר עבר...“ ענתה חייצי ברגז קצת.

ה.

יום החתונה עבר. נעשו קצת הנחות ופשרות משני הצדדים, והכל עלה יפה. נתרצה יודמאן ההתן, ללכת לחפה בשטריימל, כרצון הורי הכלה, ולא מחו הם ביום המהרת כשלא גזזה חייצי את שער ראשה. האב התעקש קצת בדבר, אך יענטיל לחשה לו: „לא יתכן... אשת סוכן לא אשת בטלן היא...“ נראה, כי כל הקצוות השלימו בבית הזה.

כשנפגש משה׳לי ברחוב — תיכף אחר החתונה — עם יהודי, שנחשב למשכיל קצת או ל„אפיקורס“, או עם הלבלר היהודי הכותב בבית־המשפט — אשר בשביל שנצרכים אליו כל היהודונים למיניהם, סולחים לו את חלול השבת ועוד חונפים לו — התפאר בפניהם „התני שלקחתי הוא משלכם... אשכנזי גמור!“ ויש רגעים שלבו צובטו על שלא לקח הפעם חתן כאיצק׳ל, אך תיכף יתנחם, כי דוד אינו למצער מן הבחורים הידועים לו בעירו, שאיננו יכול לסבול את צוארונם הקשה... אם לא חסיד — יהי סוחר, ובלבד שיהי מה.

יענטיל הללה כל הימים לשכנותיה את חתנה ה„אשכנזי“...

„לוא ראיתן מנהג של אשכנז: נותנים את היתרון לאשה... מכבדים אותה, ויודעים, כי אשה נבראה לקחת כסף מיד הבעל המשתכר, ולעשות בו כטוב בעיניה...“

הזוג בעצמו היה מאושר במאשרים. השבוע הראשון! מכל מבט נתזים זיקי אהבה, הנאה... מטיילים הם לארך ורחב העיר ופרוריה, וחייצי מעיפה עיניה בלכתה, בגאוה וגדל על הבעל המלובש קצרים.

בהגיע השבת השניה, נכנסה יענטי בין השמשות להדרו של הזוג, ותאמר: „אני כבר הדלקתי נרות..."

„לא נתאחרתי כל כך..." שוחקת חייצי ונגשת — מתביישת קצת — להדליק נרות.

בעלה עמד ממולה ויבט בהנאה. ככלות ההדלקה העיר: „היהודי מכבד את היום הקדוש לו ביותר, בדבר החשוב אצלו ביותר: אור... סימן, כי לא עם הולך בחשך היה עמנו לפנים... והאשה העבריה קבלה את הפקדון לשמרו... ידעו החכמים, כי הגבר עלול לשכחה בטרדות החיים..."

לא הבינה אמנם חייצי כונת הדברים, אך שערה, כי בודאי זו היא הערה של הנופה או אהבה, ותענה בבת־צחוק.

„דוד תוכל להתפלל בביתך — מבשרתו יענטי — חותנך כבר הלך... הוא מתנהג ללכת בין־השמשות למקוה ומשם ישר לקלויז... למחר תלך להתפלל ל„מגין החברוז"... שם תמצא אנשים כגילך... צילינדרים..."

דוד התפלל, קבל את השבת, ונכנס לחדר השני, לאמר להותנתו „שבת טובה".

„שב נא בני, בקשתהו הותנתו, כל השבוע לא שוחחתי אתך. אין פנאי." הוא מלא רצונה ויהדו נדברו.

„היום בערב, דוד, או מחר, תלכו לשם בקור לאיצקיל... עוד לא בקרתם אותו... הוא קמצן מעט, דר בדירה צרה, אך עשיר גדול... כל הסוחרים חייבים לו... ושרה'לי שלי היא אבן־יקרה יפה, ועקרת בית מצוינה. כשהולכת אני אתה לשוח, כל הגברים — כלומר הפקידים הנוצרים — מסתכלים בה... צורה של „פריצה" לה... לולא ידעתיה — אמר לי פעם אחת אדון־פולני — כי אז אמרתי שנוצרית היא..."

הספור הזה דקר הרבה דקירות בלב דוד, והוא מהרהר: זו אסימילציה... גם בבתי חסידים ובעלי־בתים נוספת תולעת זו... צריך לעקר מן השרש הלך מחשבות כאלה. ובעוד הוא מתחשב ומתישב עם עצמו באיזה אופן להעיר אותה על טעותה, נכנסה אל החדר אשתו חייצי, אשר סדרה את השלחן, ותתאונן לפני אמה: הסכין

הישני איננו... הישכנה שאלה אותו ועדיין לא הישיבתהו. אכן זו יהודית אמתית, מעופשת..."

"אכן זו יהודית אמתית מעופשת... — לא יכול דוד עצור ברוהו ויהזור בהטעמה על דבריה — כלום היהדות האמתית היא עסוש והעפוש הוא ידדות?! הדלי, הייצי, מדבר דברים כאלה..."

ישמעה חייצי את הקול הרוטט, וגם את שמה "חייצי" יוצא מפיו ונתבלבלה. הוא קורא לה תדיר "יקרה שלי", אך לשמוע מפיו הייצי ולא למצער קלאַראַ — נדמה לה כעקיצה.

"אצלנו מדברים ככה..." היא מגמגמת.

באותו רגע בא ר' משה׳לי מן הקלויז; ו"שבת טובה" שלו הצהיל את כל פנות הבית. — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

במוצאי השבת תם עדן־הרשות, שקבל דוד מאדונו, ויתחיל זמן החובה. יענטי קפלה בניר עוף צלוי בשבילו, חייצי סדרה באמתהתו צרכי־נסיעה, אך הפרידה היתה קשה מאד.

ובכל יום ויום מחכה הייצי לבא נושא־האגרות, ומונה את ימות השבוע ההולכים וקרבים לשבת, שליום זה תצפה לשיבת בעלה. אכן התקוה רמתה אותה שבתות אחדות; במשך ימי השבוע הוא כותב, שיקוה לשוב הביתה ליום השבת, ובערב־שבת היא מקבלת מכתב, שאי־אפשר לו לבא מישום פקודות של אדונו פולק.

אחרי שבועות מספר שב דוד סוף סוף הביתה לשבת, והכל מקבלים אותו בחבה גלויה. הותנתו הוסיפה נפך בהכינה בחפזון "קוגל" שני, מתוק, בשביל הארח.

שבת בצהרים ישבו כלם מסובים יחדו על השלחן ויאכלוהו. גם הבכור של איציק׳ל — נער בן־שש — היה מסב עמהם, כי זקנו הביאהו אתו מן הקלויז.

"האכלת קוגל בשבתות שעברו?" שואל ר' משה׳לי בשעה שהוא לועס בניהותא בלסתותיו ומשמיע בין לעיסה ולעיסה: "לכבוד שבת".

"קוגל נמצא גם באכסניות... אך לא דקדקתי לבקשו כלל..." עונה דוד.

"הצדיק שליט"א אמר פעם אחת, כי מי שאינו טועם קוגל בשבת, בידוע שאפיקורס הוא..." נעתק מפי משה׳לי מה שהוציא י"ש של קדוש על הלשון.

„קוגל לא אכלתי, ואינני חושש כלל לחטא זה... אך תמורתו התענגתי בשבת שעברה ענג רוחני גדול."

„כך?! ומה? ההתאכסנת אצל איזה צדיק?" שואל הזקן מאמין ואינו מאמין.

„ענג — ממשיך דוד את דבריו — שכדאי לעזב גם את הקוגל בשבילו... היתה במוצאי־שבת אספה ציונית. אנשים למאות התקבצו, ושם נשמעו דרשות נלהבות על ישראל ועל מצבו..."

חייצי שומעת ונהנה. דאוויד ישלה הוא אדם אחר ושונה מאותם היהודים פה. הוא „דייטש!" הוא ציוני... אמנם בברור א־נה מבינה את מהות הענין הזה, אך ידוע לה, כי החסידים אינם ציונים, רק המתקדמים...

אך חותנו לא נהנה מדבריו. „אַ! שכחתי... אתה ציוני... עודך מחזיק בשטותים הללו..."

„אחלי! — מוחה דוד בהתרגשות — אל תקרא ככה את התנועה הגדולה בישראל, אשר קרבה רחוקים אל היהדות ומתאמצת להפך את עתידנו לטובה!"

ומאחרי שהתהיל, הרי הוא מטיף ומדבר בעזוז רוח. נרתתה חייצי לקולו הרגזני, ותרמז לו שיחדל, כי בטויו הם הטחה כלפי כבוד האב, אך ללא הועיל.

„אֶט, שטותים... אתם תב־או את המש־ח! — מי הוא ציוני? איזה בחור, איזה אברך. אדם הגון בודאי לא. הריני רואה גם בעירנו. ממילא „אנשי שלומנו" החסידים מתרחקים מעל האפיקורסים, אך גם „האשכנזים ההגונים" מתעבים את הציוניות. למשל ביקמאן הלבלר בבית־המשפט, רוקשוף הדירקטור של הבנק... ההמה ציונים?... שטותים... אַ... אַ... שבת.. שבת... — והוא מתחיל תיכף לזמר — ברוך ד' יום יום יעמס לנו..."

התחלת הזמירות היתה כעין בריח בפני פיו של דוד, אשר חש את המרה, שנזרקה בו להקניטו, שאיננו מן „האשכנזים ההגונים". הוא הרגיש צרך לעמד וללחום על דעתו, וישב שקוע בתוך עצמו ושותק. הנשים הלכו לחדר־הבשול, להביא מאכל אחר, והנכד הקטן בשמעו את זקנו מזמר, התחיל גם הוא לזמר בקול את שיר־הילדים הפולני „קראקוביצק"... ויתערבו שני מ־ני הזמירות ביחד, כמו חקוי של „מה־יפית"...

הזקן צובט בשחוק את לחי הנכד, וככלותו הזמירות, החל מזרזו: „זמר, זמר, ישמע הדוד ויאהבך..."

„מאָוו, מאָוו" (אמור, אמור) מזרזת גם יענטי פולנית את נכדה בישובה מחדר-הבשול. מתחילה האכילה, ודוד — אשר עצר המית רוחו בכה רב — שואלו מאין לו הזמר הזה.

„מן השקולה..." עונה הקטן בנצחון.

„ילד צעיר, אך שרה׳לי שלי רשמתהו לשקולה בשנה זו... ובכל יום משננת היא לו את השעור בעצמה. בנותי הן מלומדות..." משמיעה יענטי בינתים.

„איזו סדרא בשבוע זה?", שואלו דוד, והילד מבליט עינים תמהות.

„סדרא... עודנו ילל צעיר... אינו לומד חומש..." עונה יענטי במקומו.

„ולהתפלל בסדור אתה יודע?" שואלו שוב דוד.

„אני לומד טראַף..." עונה הנער מבולבל מן השאלות וכמו הפיק לבכות.

„הוא מתביש ומתירא. שאַ, ילד שלי... נו, מאָוו: קראקוביצק... נו, טאַק..." מסכמת לו יענטל בנענוע ראש.

„כך צריך להיות בן הסיד... לומד פולנית בטרם ידע ראשית למודים עברים... ואלה מתעבים את הציונות..." מגיד דוד בראש כלפי חותנו.

„אל תדאג לו. הוא יהיה איה״ש איש חסיד כאביו איצק׳ל... הנה — והוא מראה על הציציות התחובות מתחת לבגדו — כבר הלבישוהו טלית-קטן... אל תדאג... אין הזכות למי שאינו „לא יהודי ולא אשכנזי" לדאוג לענינים כאלה... אַ... אַ... שיר המעלות, נו מים אחרונים, בשוב ד׳ את שיבת ציון וכו׳..."

ככלותם לאכול עזבו אחד אחד את השלחן, דוד והייצי נכנסו להדרם, ושם התפרץ מפי דוד מה שהיה עצור בקרבו למעת התונתו: „אמרתי כי אביך הוא יהודי כראוי, אך טעיתי..."— — —

ו.

עברו חדשים רבים.

באחד הערבים השה הייצי כאב בכליותיה, ובהגידה זאת לאמה ענתה בלהש: חבלי-לידה...

נקראה המילדת, והיא מצאה כי החבלים מתנהלים בעצלתים. „אוי... אוי..." צועקת הייצי בכל פעם, וכשירפו החבליה, אזי היא

נזכרה בבעלה. לוא היה למצער בביתו. . תמיד הוא נוסע ושוב נוסע.

„מקשה היא מעט ללדת, אך אין סכנה", העירה המילדת אחרי שעות אחדות. יענטיל נגשה אל בתה ותלחש לה, כי סגולה ללידה קלה היא גזיזת־השער... ואמנם — לא בלי מלחמה פנימית והבאת קרבן — הורידה חייצי את הראש תחת המספרים, אך החבלים נמשכו הלאה עד הבקר, עד כי יצא הילד לעולם.

„מהו ?. ." שואלת חייצי, הנחלשה מעצמת המכאובים.

„מה שהוא — יהי, רק במזל טוב... — עונה המילדת — ואת היי אם בריאה ל ב ת..."

מיד נתבשר דוד ע"י תלגרמה, ובערב בא הביתה ומתנה יפה בשביל אשתו בידו. אמנם אף הוא התגעגע לבן, אך התפשר עם המציאות וישמח כי עבר הכל בשלום.

יענטיל הרימה את הילד המחותל, להראותו לדוד ותצפצף פולנית: מטקו פשיחל... כן... כן... הזקנה תתלמד אצל הנכדה..."

כשנשאר דוד לבדו עם אשתו, שאל אותה מדוע זה נתנה את ראשה לגוזזים, ויהתל בסגולה זו ויקרא לה פתיות - טפלה, אך חייצי שנתה את פני השיחה: „איזה שם תקרא להילדה שלנו ?"

„איזה שם ? גם אינני יודע עוד... איך אקרא לה ?"

„קרא לה רגינה... זהו שם יפה... כך נקראת בת הדוקטור... ושם זה יהי זכר לשם דודתי..."

„שם דודתך היה רגינה ?"

„לא, היא נקראה רחל, אך היום קוראים לה רגינה. רחל ורגינה היינו הך הוא..."

„אם כן אקרא לה רחל !"

„לא, דוד... — היא כמו מתחננת — לא יפה שיהיה שם בתנו כל כך פשוט, יהודוני..."

„בתנו היא בת יהודים, ותהי גם כן יהודיה ! שם „גויה", לא יקרא עליה !" הסתער מפי דוד.

„לא אבינך... מהתל אתה בגזיזת השער ומתקצף לשמע השם האשכנזי. אינך יהודי תמים ואינך אשכנזי נאור. קרא לה אתה רחל ואני אסבב שמה לרגינה..." — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

ממחרת כששב דוד מן הקלויז, קדמתהו יענטיל בברכת מזל-טוב, ותשאל לשם הילדה.

„שולמית!" ענה בקול חזק.

היולדת, שעצביה חלשים עתה ונוחים לגרוי, החלה לבכות בחשאי.

„מה את בוכה, בתי היקרה?"

„איך אוכל לסבב את השם שולמית?!"

בְּסוּרוֹ הַבַּיְתָה.

כשעלה על המדרגות המובילות לדיוטא השניה מקום מעונו, השתעל קצת. בהגיעו אל המסדרון לפני דלת ביתו המסומן בכרטיס „היינריך הוכברג“, שאף רוח אל חזהו, שפעם בחזקה. היד הימנית מסרה את המקל להיד המסובלת „תרמיל־עור“ ומרבד מנומר, כאורח הסוכנים־הנוסעים, ותוציא מן הכים מטפחת לבנה לנגב בה את הזעה מן המצח ומן הבלורית האדומה, שהתפרצה מתחת למגבעת המהודקה, בעלותו. ואותה היד הכבידה אחר כך על המנעול, אשר נכנע מתגרתה. נפתחה הדלת, עמד במטבח. המשרתת כמו נבהלה ונפתעה, ובקומה הרחיקה מלפניה את הקערה.

„איה הגברת?“ — „הגברת מוסבה בסעודה“. ותשחרר את ידו מסבל התרמיל, המרבד והמקל, להעמידם בזוית, והוא הלך הלאה דרך חדר־הילדים אל הדר־האכילה. צלצול מזלגות וסכינים מקדמו מרחוק.

כשהתראה בפתח נקפא „הקוטילט“ החם בין שפתי הגברת היושבת ממול. גופה השמן ומסורבל־בשר נצב כנגד בקפצה ממושבה. מפניה האדמדמים ברח הדם עד לגבול שפתותיה. עיניה האמוצות־בהירות קמו בחוריהן ויפיקו תמהון. הוא הסיר במנוחה את מגבעתו, עיניו הדבדבניות נוצצו בחבה ורוך, ומתחת לשפמו האדום התגנבה בת־צחוק בשעת ברכו ב„תאבון טוב“.

„אבי!“ קראו ביחד שני הילדים המוסבים לימין אמם, ומזלגיהם מורמים למעלה מזוינים בחתיכות־בשר, אשר הוציאו מן הצלחת, ולא הספיקו להורידן אל הפה.

הנערה, ילדה בת־שלש, קפצה ממקומה ותרץ לקדם את אביה בנשיקת־יד משפתותיה־האלמוגים, ותאחז בידו עד בלי הרפה אותו. הנער, ילד בן שתים עשרה, הפנה לנגדם, כמסופק אם לעזב את הבשר או לחדול מזה. אך לאחרונה קם גם הוא ויגש אל אביו, להאציל נשיקה לידו השנית.

בינתים הספיקה הגברת לבלוע את ה„קוטילטי", להבליג על ההפתעה בבא בעלה פתאום, ותקרא בקול־תוהה: „לא פללתי... כלל לא פללתי..." ובדברה רעד מתחת לסנטרה תלול בשר־שמן.

„בהיסח הדעת בא הדבר... ענה אף הוא, ויסר את מעילו מעליו — לא היתה שהות להודיע מקודם את בואי."

בשבתו אל השלחן, הוציא ממפחתו, וישפשף את סנטרו המגולח ומבהיק מזעה. אחר כך הוציא טבק ויגלול פפירוס. פניו המזיעים יבשו, ומראם האדום התלבן במשהו. „היה עלי לשבת ימים אחדים פנוי מעבודה בעיר קטנה בגליציא... היום חג קתולי, מחר שבת, שהיהודים־הפולקים נזהרים מלעשות בו עסקים, ומהרתים יום־ראשון... ואני בבואי אל איזה מקום יש לי עסקים עם בעלי דתות שונות... נמלכתי איפא בשעה האחרונה לסור הביתה..." הפפירוס הנגמר כבר תחוב בפה ומעלה עשן.

„להפירמה שלי הודעתי בטלגרם, ותתן לי רשות... סוף כוף טוב לבלות את הזמן הפנוי בבית מאשר בסביבה זרה. לא תמיד מתרחשת הזדמנות לשהות שלשת ימים רצופים בבית..." הוא מסיר מפי הפפירוס את דשנו אל כוס־הדשן, העומדה בתבנית התלתל על השלחן, וכשהרים את עיניו נפגש במבט אשתו, אשר סערת־רוחה נהה וסומקא נראה בלחייה. היא לא אמרה כלום, רק חייכה, ובעיניה הבהיק העפעף האמוץ...

הקטנה נדחקה אל האב עד כי עלתה על ברכיו, ותשחק בשעון המוזהב, אשר הוציאה מכיסו. מרגע לרגע הגישה את השעון אל אזנה ותקשב קשב רב... הנער ישב מנגד, ויסתכל בחבה בפני האב. רואה הוא אותו רק לעתים רחוקות. פעם לחדש או להדשים אחדים הריהו בא הביתה.

בינתים התרחקה האשה, ותביא מן המטבח עגות ושיורי סעודה בשביל בעלה ותשם לפניו. „אכול הינריך, מה שנמצא מן המוכן... כבר צוית להמשרתת להכין לך מאכל־תאותך..." והתלול השמן מתחת לסנטר נע ונד בהנאת־עצמו. היא מלאה חובתה.

הינריך השליך את שיור הפפירוס אל כוס־הדשן, שם מגבעתו על ראשו ויאכל.

„האב אוהב לאכול בראש מכוסה..." מעיר חנער. הערה זו יצאה מפיו למלאות חסר אמרים. הוא רצה להגיד איזה דבר־חבה לאביו ולא ידע במה לבחור.

„כי כן דורשת הדת מאתנו... כשמתפללים או אומרים איזו „ברכה" מחויבים לכסות את הראש..." מבאר האב בקצרה, ולועס את מאכלו בתאבון.

הינריך אינו אמנם ארתודוכס, אך גם לא גיאולוג. הוא סתם יהודי. כמובן יהודי־מאדיארי. אביו נמנה על עדת ה„שטטוס־קווֹ". אמנם אביו היה נזהר יותר ממנו בענינים דתיים, אולם היתה לו האפשרות לכך. משלח־ידו היה שאנן, והוא תמיד סוכן־נוסע... ובמקצת הרי שומר גם הוא את הדת... למשל בשבת יעשה עסקים יסע, הכל לפי דרישת המסחר. עסק הוא עסק. „להכעיס" אינו עובר עבירות, ולהנאתו לא יחלל את השבת, להבעיר בו ציגרה...

וגם בביתו נזהרים עוד בדת. משחיטת שוחט־גיאולוג אין אשתו קונה בשר... הינריך אינו בקי אמנם בענינים דתיים, וגם אין אפיו ותכונתו, להעסיק מחשבותיו בשאלות כאלה. אך כן למדהו אביו — ויותר מזה עוד למדהו... אך נשכח ברבות הימים — ועל כן חבר הוא לעדת „שטטוס־קוֹא". בימים הנוראים לא יתפלל בשום אופן בבית־תפלה זר, רק בבית חברי עדתו.

בפני הנער נראה השתוממות, והאב מוסיף בפליאה: „מורה הדת בודאי באר לך זאת..."

הינריך אינו עשיר, שיוכל להרשות לעצמו הוצאה יתירה, לשלם לאיזה יהודי, שיבא ללמד את הדת עם הנער בביתו. ולכאורה אינו גם אוהב את המלמדים האלה, שרובם ריח הפולק נודף מהם... הוא מסתפק במה שילמדו את בנו בבית־הספר. הן הממשלה דואגת בעצמה לכל הדתות, וגם מורה־דת־ישראלית מצורף לבתי־הספר. די לנער לדעת קריאת תפלה עברית וגם „ברכה" על לחם ושאר מזון... וגם את „הקדיש" ידע לאמר...

„הכהן־היהודי, עונה הנער בפשטות, מתפלל אתנו כשבעצמו הולך גלוי־ראש... והוא הלא בודאי יודע יותר מן האב מה שאסור ומה שמותר, כי על כן מורה הדת הוא..." טענות האב נסתתמות. הוא אינו אוהב אמנם להעסיק מחו ב„יהודים ודת". אין לו בעולם רק מסחר ועסק. אבל... באותו רגע מתרכך מה בקרב לבו. צר לו כי אינו מוסר לבנו את הדת כמו שקבלה הוא מאביו. הלא חבר לעדת שטטוס קוא הוא. בעיני הינריך הוערפל. הוא מרחיק מלפניו את הצלחת. אשתו מבטיחה להביא לו עוד מאכל. רק קצת שהות...

הינריך מוציא מכיסו סכין קטנטן, פותח את הקיסם ומנקה את שיניו. במחו מרפרפים הרהורים. הוא למד עדיין קצת יהדות —

וגם חומש למד — מאביו, שהיה איש תם ודתי. אולם בנו זה?— תורה אינו לומד — ובאמת, די והותר לו להוגיע את מחו בלמודי בית־הספר — ואת היהדות אינו מכיר מאומה... במקצת ידע אפשר תפלה עברית...

הקיסם נגע בבשר ויכאיב. רעיון נקר במחו: שמא יעזב הנער חלילה את דתו? לכשיגדל? — — — מן השינים זב דם. אוי... שמא... שמא, יצא זה ל„שמד"?... אוי, השן רועה, כואבת... בלב מורגשה דקירה...

הפה שטף במים. הכאב חדל קצת והלב מהרהר: לא... לא יצא ל„שמד"...

ובמה תלויה יהדותו? אם בפעל לא יקיימה, ובעיון לא יכירה?... כאב השן חדל לגמרי. אין כל רע... אפשר יהיה „ציוני"...

ענין „הציונות" אינו מבורר להינריך אמנם... כלום אדם בטל הוא להתמכר לענינים כאלה. אבל מכיר הוא בפלוני ואלמוני, שאינם יודעים שום מנהג יהודי ולא מאומה מן הדת, ועוברים על כל העבירות... ובכל זאת הנם ציונים ומתימרים ביהדותם ומוצאם היהודי... אין כל רע. הנער יהיה בודאי לציוני...

האשה שבה מן המטבח עם המאכל המתמר הבל חם. הינריך טועם בתאבון, ועיניו משוטטות מן האשה אל הילדים ומן הילדים אל האשה... ונהנה הוא בזכרו, כי ישהה בביתו שלשת ימים רצופים...

מְחָאָה.

...האולם הרחב, האוצר ברהיטיו את תוצאות האמנות האירופית ההדשה שבחדשה, קבל בקשוטו גוי מבריק ומהודר, המשתקף במראות הנוצצות מסביב לכתלים. עולם-העשר שהגהו כמות מבוטלת ברחב העולם הגדול אשר כאלו לקח בחבירה את העניות המגולת, התכנס כאן לזוית שכלה שלו...

...על סף הפתח נצבת היא, ומסתכלת בעיניה החולמות מתחת למצח ספירי, שמשתקפת בו חזות אלהי־האצילות. וצל מתפשט מסביב להפה העצבני־השתקני, והעיב את שני חצאי־הכדורים של הלחיים.

לקוי חמה...

...חג יוחג בערב באולם הזה. אורחות ואורחים מן השדרות העליונות נקראו ונתרצו להאציל מהודם על ההגיגה הזאת. כלי־שיר יפארוה ורקוד־המחול יוסיף לה לוית־כשפים. רוצה העשר לקחת לעצמו אף את האושר...

...והתכנסו מכל עברים כרכרות לפני הבית, וקפצו מתוכן נפשות עליזות, שחוק בלב ושחוק בפה, ועלו ובאו במסדרון מפיץ אור, ונפגשו הפנים הצוהלים בשפעת קוי־האור...

...ותעמד גברת־הבית כמלאך בלבן תלבשתה ובגחוך קל על שפתותיה עטופות אושר, ועל ידה אדון־הבית שמתחת לעטיפת השחורים מזדעזע הלב מתוך שמחה ומנענע בראש לקראת כל בא...

...והכל ישאלו לה...

אולם היא, רק היא, היורשת היחידה של כל זיו־הרכוש הנצבר פה מכמה דורות, רק היא, אשר אולי היא סבה־גורמת למחצה לכל הנשף הנהדר, היא אינה שבעה רצון.

מדוע חפץ המקרה, כי לילה זה יבחר לתכלית ההגיגה? מרוע דוקא לילה זה, שהוא חל כמו להכעיסה, בליל חג לעם הארץ?... האינם ראוים ונאותים לילות־חנכה לבך, או לילו של החג־הטבעי חמישה־עשר בשבט? — והצל החופף מסביב לפה, משתרע למן הלחי עד רקיע־המצח, ומאפיל אותו.

שמים מעוננים...

האמנם כל זה מקרה? רק הזדוגות של מעשים בודדים? — מחשבה כל כך תמימה!... זו היא טבעת אחת בשלשלת של טבעות האחוזות זו בזו... זוהי תוצאה מחויבת מהנחה מוטעת מעיקרה...

ההורים — ולבה כואב ומתכווץ — שייכים לחברה זו, אשר נפשה תבחול בה... אלה שחייבת היא בכבודם, מעירים במעשיהם הקלת־ערך מצדה...

התוכל אחרת?! נדחק הרוח היהודי מתוך הסביבה הזאת, ומקומו ימלא חקוי משונה... בני גבורים נרדפים זוחלים בפני משעבדם... העבד המשוחרר רוצה דוקא להתלבש בתלבשתו של מי־שהיה אדונו...

ולבה מתקומם כנגד החגיגה...

...האפשר לה לקחת חלק בנשף זה, שכל המשתתפים בו הם בוגדים בעמם, ושתכונתו מתנגדת להשקפת הלאמיות - הישראלית, שהיתה עתה להשקפתה היא?

ויש אשר לב - העלמה הצעיר והחם ירתח בנגוע בו מחשבה זו... האולם כל־כך נהדר, הערב יהיה כל־כך נחמד.. העולם כמנהגו נוהג, והיא נשתנתה.

ושוב תוקפת אותה רעידה קלה! לבגוד באידיאל שלה?! והוא מה חביב עליה, ושומרת אותו כסוד - יקר בלבה... היא הביאה כבר בשבילו — קרבנות!... היא התגברה על שעבוד ההרגל, על כל „הנכריות" הממלאה את חללו של בית הוריה... ותנתק את החבור עם מי־שהיו חברותיה, להדבק בחברות האחרות, אשר תתרועע אתן למעת בקורה את המחלקה הששית בבית־הספר, ובהשקפת־חיים אחרת אשר למדה אצלן... והלב הומה ונכסף לתחית־העם, והמחשבות הוזות חזיון־פיוטי ועדין: שיבת ציון...

החיכלות הרחבים של סדר־היים מלא שפעת תענוגי העולם — את אלה היא רוצה להפקיר תמורת דמעה־פנינית זכה של עם נלחם על קיומו...

לא!... היא אינה יכולה להשאר כאן היום בערב.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

והענג?

אין ענג כשלילת־ענג בשביל דבר חביב...

והבושה? — כשישאלו האורחים לה?

אמנם, זו תהי המחאה היותר נמרצה נגד מעשיהם הזרים!
וההורים? כשיצטערו ההורים החביבים עליה?
רעיון זה מביאה לידי פקפוק... ובא כרגע רעיון אחר ולוחש לה: להם ישולם כגמולם! הם בגדו באבות־אבותיהם, ואת תבגדי בם... ואולם הם התרחקו ממקורם, ובגידתך היא תשובה אליו...

התכן:

RUBEN FAHN.

B'ZEREM HA'ZMAN.

(NOVELLEN.)

Preis: 80 h. — 80 Pf. — 40 Kop.

HALICZ — 1912.

VERLAG M. AKSELRAD.

BUCHDRUCKEREI E. WEIDENFELD, STANISLAU.